

Ontwerpen voor gemeenschappelijk wonen

6 voorbeelden

Kwaliteiten
Ontwerpmethode

Philip Krabbendam

ONTWERPEN VOOR GEMEENSCHAPPELIJK WONEN

Kwaliteiten

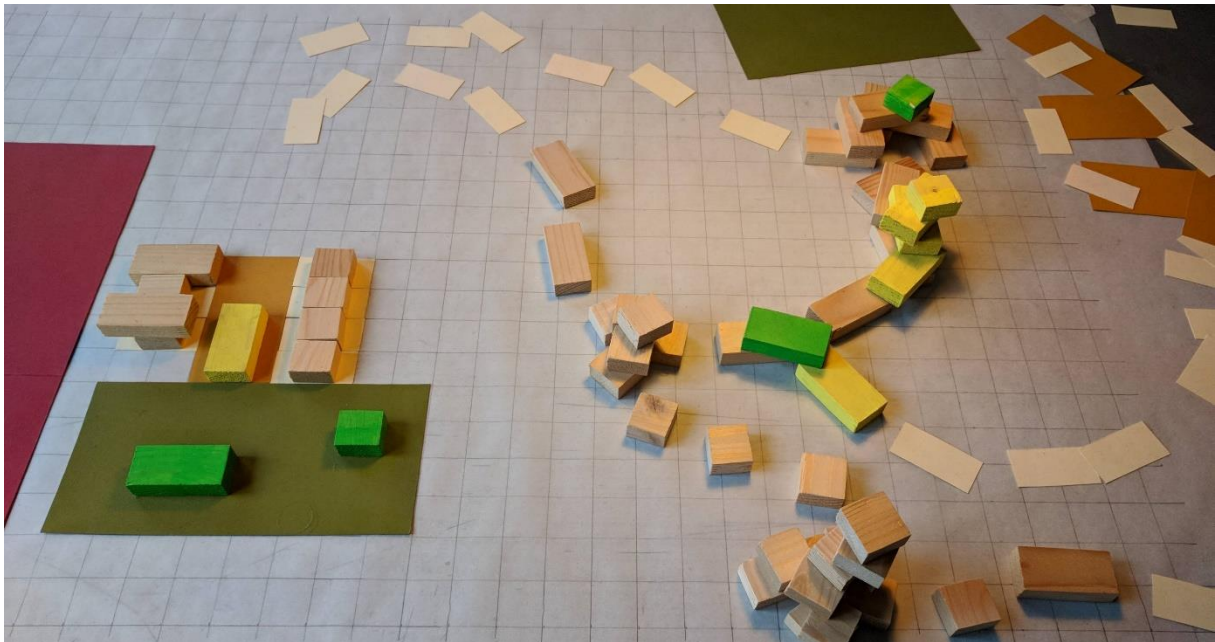
- Gemeenschappelijke voorzieningen
- Ontsluiting
- Drempelgebieden
- Flaneren
- Wandelgangen en Tussendeuren
- Openbare privéruimten
- Instrumentele en situationele kwaliteiten
- Raamwerk

Ontwerpmethode

- ‘Veld en Volume’
- Van ‘basisstructuur’ naar ‘ruimtelijke opzet’ en ‘ontwerp’

Philip Krabbendam architect (Ir. Dr.)

1	De ontwerpmethode ‘Veld en Volume’	2
2	Basisstructuur, ruimtelijke opzet, en voorontwerp van het buurtje en het buurtcentrum	8
3	Voorontwerp van een hof	14
4	Het ontwerpen van een ‘dorpspleintje’	18
5	Definitief ontwerp van het ‘dorpspleintje’	23
6	Het ontwerpen van een ‘kunstfabriek’	29
7	Definitief ontwerp van de ‘kunstfabriek’	36
8	Het ontwerpen van ‘kindvriendelijke hoogbouw’	42
9	Definitief ontwerp van de ‘kindvriendelijke hoogbouw’	49
10	Het ontwerpen van een ‘hôtel’	56
11	Definitief ontwerp van het ‘hôtel’	65
12	Het ontwerpen van een ‘doos bonbons’	71
13	Definitieve ontwerp van de ‘doos bonbons’	79
14	Het ontwerpen van een ‘gebergte’	86
15	Definitief ontwerp van het ‘gebergte’	92
16	Terugblik	99
17	Met het oog op de toekomst	106

1 Ontwerpmethode 'Veld en Volume'

In deze publicatie wil ik laten zien welke kwaliteiten kunnen uitnodigen tot betrokkenheid, van mensen op elkaar en op hun woonomgeving. Dit aan de hand van het ontwerp voor een buurtje dat is opgebouwd uit een zestal ontwerpen voor projecten voor 'gemeenschappelijk wonen' of 'cohousing'.

Hierbij wil ik ook demonstreren hoe de door mij ontwikkelde ontwerpmethode 'Veld en Volume' hier met succes kan worden ingezet, niet alleen op het niveau van de projecten, maar ook op hogere ruimtelijke en sociale schaalniveaus en met verschillende actoren: een stedenbouwkundig ontwerper, een architect en bewoners.

Om te beginnen wil ik deze methode (waarover ik elders al meer heb geschreven) kort uiteenzetten.

Boomstructuur

De methode 'Veld en Volume' is gebaseerd op de vooronderstelling dat een ruimtelijk en sociaal niveau pas tot zijn recht komt in een passende context. Passend, dat wil zeggen niet te groot. Zo komen een woning en haar bewoners niet tot hun recht in een kilometers lange straat waar zij temidden van honderden andere bewoners anoniem blijven.

Denken we aan een context waarin een woning en haar bewoners wel tot hun recht komen, (bijvoorbeeld een project voor 'gemeenschappelijk wonen' of 'cohousing') dan zal deze context ook weer een passende, ruimtelijk en sociale context nodig hebben.

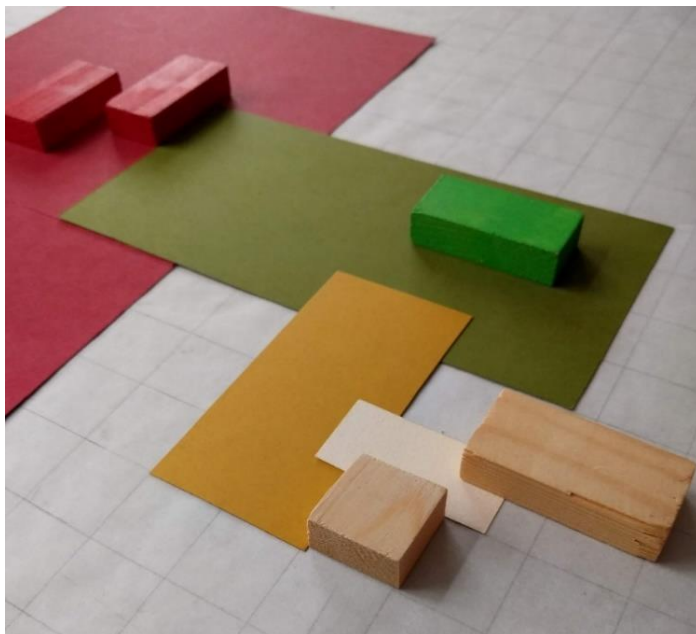
Zo voortredenerend ontstaat het concept van een stedelijke boomstructuur, een opeenvolging van ruimtelijke schaalniveaus, met op elk niveau gemeenschappelijke

voorzieningen die deze niveaus ook een sociale betekenis kunnen geven: dit concept is de basis van de ontwerpmethode 'Veld en Volume'.

Daardoor blijven de toepassingsmogelijkheden van deze methode niet beperkt tot het schaalniveau van een project voor 'gemeenschappelijk wonen' of 'cohousing', de methode kan ook op hogere schaalniveaus worden toegepast, bijvoorbeeld om buurten en wijken te ontwerpen waarin een sociaal leven kan ontstaan en misschien ook commons en coöperaties. Zoals ik en passant zal laten zien.

Beschrijving methode

Bij deze methode wordt gebruik gemaakt van eenvoudige en makkelijk te hanteren houten volumes, blokjes, en velden, aangegeven door kartonnen kaartjes. Waarbij de kleuren het schaalniveau aangeven in de boomstructuur. Een 'ambachtelijke' methode waarin de deelnemers met een tastbaar bouwsel bezig kunnen zijn, zonder gebruik te hoeven maken van geavanceerde elektronica. Een smartphone volstaat om het proces in foto's vast te leggen.

Velden en volumes, met een eigen kleur voor elk niveau

De volumes hebben een grondvlak van 25 bij 50 mm en een hoogte van 12,5 mm. Bij een schaal van 1 a 200 gaat het dan om een grondvlak van 5 bij 10 meter en een hoogte van 2,5 meter. Bij benadering een beganegrond of verdieping van een rijtjeshuis.

De afmetingen van de velden zijn indicatief, zij zijn bedoeld om de boomstructuur van de plannen zichtbaar te maken.

De methode kan ook voor een stedenbouwkundig ontwerp worden gebruikt door de schaal te verdubbelen naar 1 a 400. Een volume of blokje representeert dan een grondvlak van 10 bij 20 meter en een hoogte van 5 m. Bij benadering een rijtje van 4 eengezinswoningen. Een half volume staat dan voor woningen van het type 2 onder 1 kap of 2 appartementen. Voor het behoud van de juiste verhoudingen zijn de afmetingen van de 'velden' hier gehalveerd. Zie onderstaande illustratie.

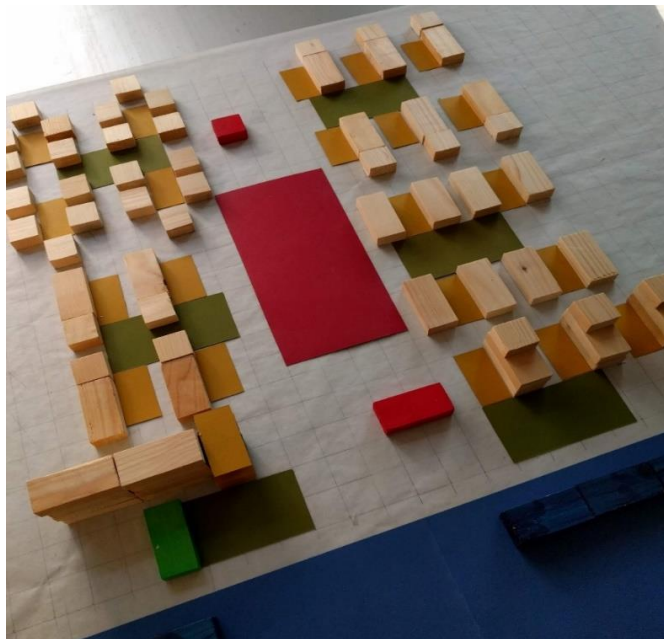
Een schaal van 1 a 400 voor een stedenbouwkundig ontwerp

Werkwijze bij stedenbouwkundige en architectonische opgaven

In de ontwerpmethode 'Veld en Volume' volgt een aantal fasen elkaar op waarbij waarbij een stedenbouwkundig ontwerper, een architect en toekomstige bewoners samenwerken. Deze fasen kunnen als volgt omschreven worden.

Stedenbouwkundige basisstructuur

Dit is een driedimensionaal relatieschema op basis van een stedenbouwkundig programma van eisen, waarbij schaalniveaus, aantallen, gedeelde voorzieningen en stapelwijzen zichtbaar worden gemaakt. Schaal 1 a 400.

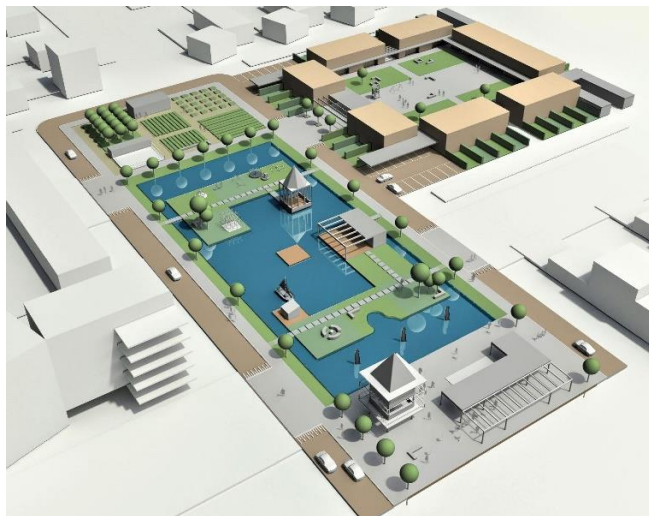
Stedenbouwkundige ruimtelijke opzet

In deze fase transformeert de stedenbouwkundig ontwerper de *stedenbouwkundige basisstructuur* in een *stedenbouwkundige ruimtelijke opzet*, die past in de gegeven ruimtelijke context, nog steeds schaal 1 a 400.

Voorontwerp (of voorlopig ontwerp)

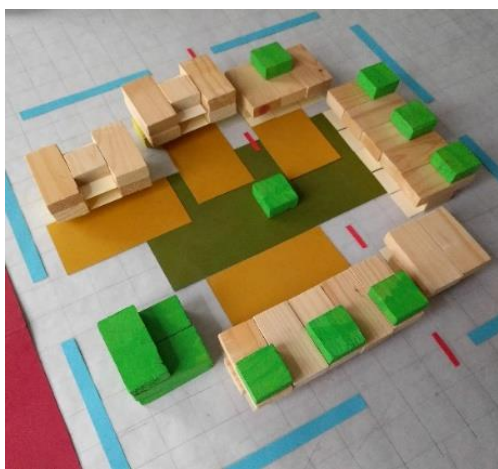
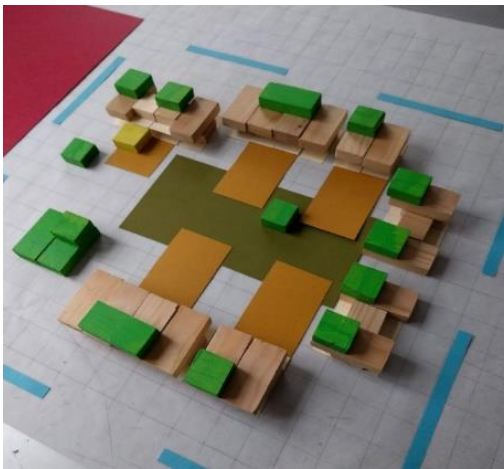
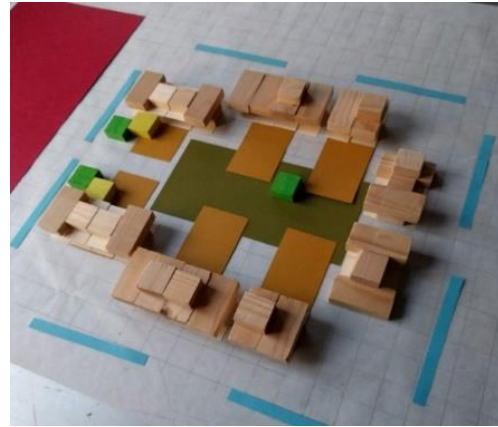
Nu richt de stedenbouwkundige ontwerper zich op het ontwerp, kwaliteiten die niet in de *stedenbouwkundige ruimtelijke opzet* tot uitdrukking kunnen komen, worden hier 'gedemonstreerd'. Dit *voorontwerp* wordt niet vastgelegd in een bestemmingsplan.

Ontwerp Philip Krabbendam Beeld Yasser Hassan

Architectonische ruimtelijke opzet

We zullen het voorontwerp van het centrumgebied toelichten om vervolgens de hof, rechtsboven in bovenstaande illustratie, verder uit te werken. Hiertoe nemen de (denkbeeldige) architect, en (denkbeeldige) toekomstige bewoners, het stokje over. Zij zijn niet gebonden aan een bestemmingsplan, waarin bestemmingen, rooilijnen en bouwhoogten al zijn voorgeschreven. Het *voorontwerp* van de stedenbouwkundig ontwerper zal nu in een aantal ronden verder kunnen worden uitgewerkt, in overeenstemming met de bedoelingen van de stedenbouwkundig ontwerper. Hiertoe vertaalt de architect het *voorontwerp* in een *ruimtelijke opzet*, schaal 1 a 200. De stedenbouwkundig ontwerper is overigens niet verplicht een *voorontwerp* te maken, de omschrijving van een aantal ruimtelijke kwaliteiten kan voldoende zijn. De architect zal dan de *architectonische ruimtelijke opzet*, schaal 1 a 200, baseren op de *stedenbouwkundige ruimtelijke opzet*.

Definitief ontwerp

Als de ontwikkeling van de *architectonische ruimtelijke opzet* is afgerond, kan de architect het uitwerken tot een *definitief ontwerp*. Een specialisme dat niet van de bewoners verwacht kan worden. Ter vergelijking: de bewoners hebben de menukaart samengesteld, waarop de architect aan het werk gaat om de gerechten te bereiden. Een proces waarin de bewoners het resultaat nog kunnen 'fine-tunen'

Ontwerp Philip Krabbendam Beeld Thomas Fell Rubio

Werkwijze bij kleinere opgaven

Als er geen *stedenbouwkundige basisstructuur* is, geen *stedenbouwkundige ruimtelijke opzet* of een *oorontwerp* dan kan de architect, samen met toekomstige bewoners, een *basis structuur* vormen, direct op een schaal van 1 a 200.

Hierop baseert de architect een *ruimtelijke opzet*, die in overleg met toekomstige bewoners kan worden ontwikkeld en uiteindelijk vertaald in het uiteindelijke *ontwerp*.

Volgende hoofdstukken

In het volgende hoofdstukken kijken we naar hoe een stedenbouwkundig ontwerper, architecten en toekomstige bewoners kunnen samenwerken bij het ontwerpen van een klein buurtje.

Ontwerp: Philip Krabbendam Beelden in dit hoofdstuk: Yasser Hassan

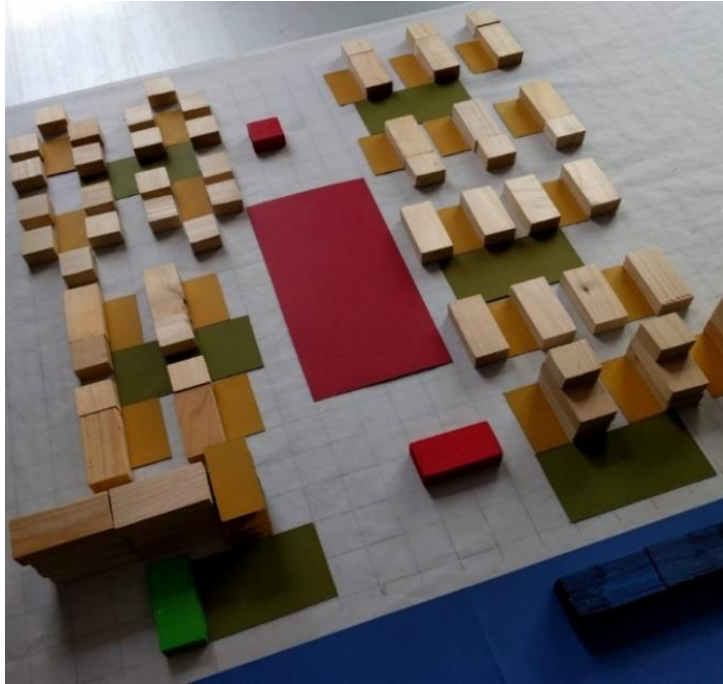
2 'Basisstructuur' en 'ruimtelijke opzet' van de buurt en 'voorontwerp' van het centrum

In dit hoofdstuk zien we hoe een 'stedenbouwkundige basisstructuur' kan dienen als uitgangspunt voor een 'stedenbouwkundige ruimtelijke opzet' van een buurtje van zes hoven.

Waarbij voor het centrum van de buurt en voor één van de hoven een 'voorontwerp' zal worden gemaakt.

Basisstructuur

In dit voorbeeld wil ik beginnen met een stedenbouwkundige *basisstructuur* voor het buurtje, schaal 1 a 400, waarbij ik uitga van (gefingeerde) gegevens van de gemeente, zoals de uitkomsten van onderzoeken naar woonwensen, prognoses, beleidslijnen en mogelijk burgerinitiatieven. De basisstructuur zou er dan uit kunnen zien als op onderstaande illustratie.

Basisstructuur op basis van gegevens over gewenste aantallen, gedeelde voorzieningen en grondgebonden dan wel gestapelde woningen

-Centraal gelegen is het rode veld, bedoeld voor voorzieningen voor het gehele buurtje.

-De groene velden verwijzen naar de hoven.

Hier zien we:

- . linksboven: 4 groepen van 10 gezinswoningen type 2 onder 1 kap.
- . midden links 4 groepen bestaande uit 6 rijtjeswoningen
- . linksonder: 4 lagen van 8 maisonnettes.
- . rechtsboven: 6 groepen van 6 rijtjeswoningen
- . midden rechts: 4 groepen van 8 rijtjeswoningen
- . rechtsonder: 3 groepen van 4 grondgebonden woningen met daarbovenop 6 gestapelde woningen

Totaal een kleine 200 woningen.

Ruimtelijke opzet

Een stedenbouwkundig ontwerper kan nu deze *basisstructuur* vertalen in een *ruimtelijke opzet* (zie volgende pagina) en daarbij voorstellen doen voor voorzieningen, kwaliteiten en activiteiten, ten behoeve van de identiteit en de sociale samenhang op de verschillende schaalniveaus.

Een vertaling van de 'basisstructuur' tot 'ruimtelijke opzet' Blauw veld: schaalniveau van de wijk, rode veld: het centrum van de buurt, groen met gele velden: de hoven

Voorontwerp van het centrum van de buurt

Op de onderstaande illustratie zien we een mogelijke uitwerking van de *ruimtelijke opzet* tot een *voorontwerp* van het centrum van de buurt en van één van de hoven. Op het *voorontwerp* van deze hof zal ik in het volgende hoofdstuk ingaan, maar eerst zal ik het *voorontwerp* van het middengebied toelichten, het centrum van de buurt.

'Voorontwerp' van het buurtcentrum (het rode veld) en één van de hoven (groene en gele velden)

Centraal staat hier een waterbuffer in een rechthoekige omlijsting, met achterin een helofytenfilter. De waterbuffer vervult hier ook de functie van 'drager' (denk aan Habraken) terwijl de eilanden fungeren als 'inbouwpakket'. Dit omwille van de flexibiliteit; de behoeften van de bewoners kunnen in de tijd veranderen.

Flaneren, openbare privéruiimte, drempel, wandelgangen, ontsluiting

Achterin zien we een route over een aantal eilanden die uitnodigt tot 'flaneren' langs een reeks eilanden met speelvoorzieningen voor kinderen.

'Flaneren' voor kinderen

Hieraan ligt het idee ten grondslag dat contact tussen mensen, in dit geval kinderen, wordt bevorderd door kleine afgebakende ruimten ('openbare privéruijten') waaraan een gespreksonderwerp is verbonden. (William Whyte: 'triangulation') In dit geval zijn de afgebakende ruimten gevormd door een klimrek, een wip en een schommel, speelvoorzieningen die tevens het gespreksonderwerp vormen.

Op onderstaande illustratie zien we, volgens hetzelfde principe een reeks kleinschalige voorzieningen gedacht ten behoeve van 'flanerende' volwassenen.

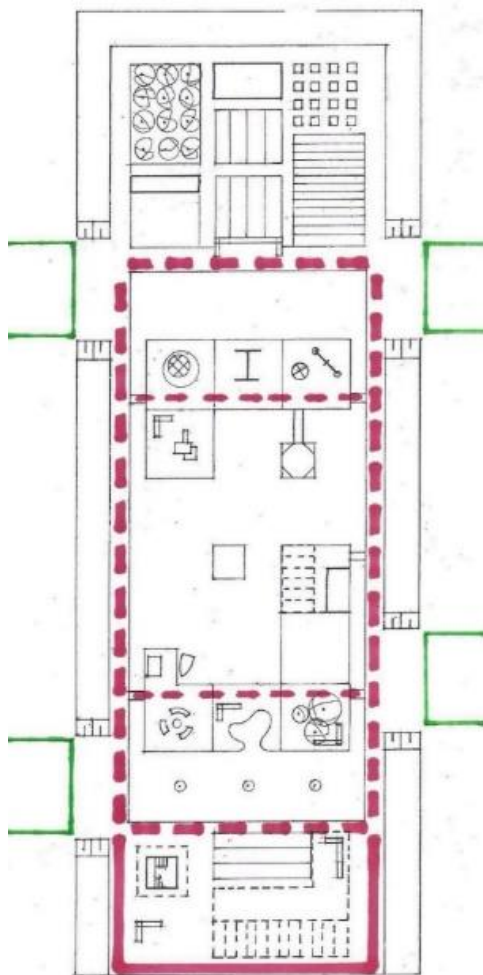

'Flaneren' voor volwassenen

Zoals een kampvuur, een plek om eendjes te voeren, een schaduwplek onder een boom, een kleine zonneweide en kleedhokjes met een terras voor eventuele zwemmers.

Achter de waterbuffer zien we een pluktuin annex kinderboerderij en op de voorgrond een 'drempelgebied'. Dit is een overgangsgebied tussen het buurtje en het hogere schaalniveau van de wijk. Hier kan men vanaf het buurtje zicht op de wijk. Hiervoor is een voorzien in een uitkijktoren en een overkapping waaronder men kan plaatsnemen. Omgekeerd kan men vanuit de wijk contact houden met de bewoners van het buurtje die zich hier kunnen manifesteren. Bijvoorbeeld door producten aan te bieden, onder de overkapping, die geproduceerd zijn in het buurtje of door voorbijgangers uit de wijk uit te nodigen, misschien voor een spelletje jeux de boule.

Om ontwikkelingen te bevorderen is in het plan ook een zogenaamde 'wandeling' opgenomen, de rode stippellijn rond de centrale waterbuffer, die is te zien op onderstaande illustratie. (de overstekende stippellijnen zijn bedoeld voor het 'flaneren' van kinderen resp. volwassenen)

Hier kunnen buurtbewoners rond de centrale voorzieningen wandelen en daarover, vanaf een afstandje de situatie beschouwen en daarover van gedachten wisselen. Denk aan het concept van de Griekse Stoa, vanwaar men een blik kon werpen op de activiteiten in de agora, om zich daar een mening over te vormen. In dergelijke margegebieden kunnen nieuwe ideeën gevormd worden die ontwikkelingen

stimuleren. Om dergelijke gesprekken te faciliteren is op de achtergrond, tegen de pluktuin annex kinderboerderij een bankje geplaatst, een 'openbare privéruimte' van waar men het binnengebied, de gespreksaanleiding, kan overzien.

Wat de ontsluiting betreft: het zwaartepunt van de voorzieningen ligt aan de kant van het hogere (blauwe) niveau, dat is de wijk, zodat bewoners die hun buurtje verlaten of thuiskomen, er langs komen of er in elk geval zicht op hebben. De voorzieningen liggen dus 'in de loop', zodat bewoners 'en passant' op de hoogte kunnen blijven van wat er speelt, om eventueel, spontaan, aan activiteiten deel te nemen.

Commons en coöps

In dit *voorontwerp* wordt duidelijk gemikt op betrokkenheid van bewoners, op hun omgeving en op elkaar, waarmee de basis wordt gelegd voor commons en coöperaties waarin bewoners de mogelijkheid hebben hun eigen omgeving te beheren en vorm te geven. Waarmee een aanzet wordt gegeven voor vestigen van een nieuwe economie waarin gebruikers en producenten samenwerken.

Volgende hoofdstuk

In de volgende hoofdstuk wil ik laten zien welke voorzieningen, kwaliteiten en activiteiten zijn voorgesteld in de hof die is uitgewerkt tot een *het voorontwerp*. Waarbij ook gekeken wordt naar de voorzieningen voor de groepen die onderdeel uitmaken van deze hof en de woningen die deel uitmaken van de groepen.

Ontwerp Philip Krabbendam Beelden in dit hoofdstuk: Yasser Hassan

3 'Voorontwerp' van een hof

We verlaten nu het niveau van de buurt en bepalen ons tot het niveau van de hof, om te kijken naar kwaliteiten die een rol kunnen spelen bij de verdere uitwerking van deze hof en de lagere schaalniveaus die daarin besloten liggen.

Drempel, wandelgang, ontsluiting en tussendeuren

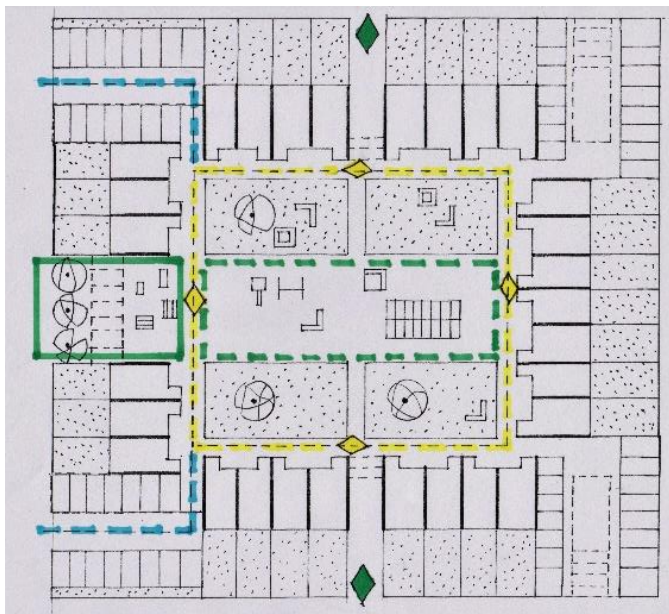
In het *voorontwerp* van de hof zien we een gemeenschappelijk middengebiet bedoeld als speelgebied voor kinderen en als ontmoetingsplaats voor volwassenen.

Het middengebied is bestemd voor de hele hof

Ook dit niveau is, net als het buurtje, voorzien in een 'drempelgebied', zie de groene omkadering links op de illustratie hieronder. Vanaf hier hebben bewoners van de hof zicht hebben op wat zich afspeelt op het hogere niveau van de buurt, terwijl buurtgenoten zich, door wat zich op de verschillende 'drempels' afspeelt, een idee kunnen vormen van de bewoners van de verschillende hoven. Zo kunnen 'drempels' ook hier de opeenvolgende schaalniveaus met elkaar verbinden.

Op dit niveau is geen voorziening voor 'flaneren' opgenomen omdat mag worden aangenomen dat bewoners op dit schaalniveau elkaar voldoende kennen om elkaar aan te spreken.

Plattegrond van het voorontwerp, met het 'drempelgebied' van de hof (groene rechthoek), de 'wandeling' (groen gestippeld), de 'centrale ontsluiting' van de woningen en groepen (geel gestippeld), de 'tussendeuren' (groene ruiten boven en onderaan de illustratie en gele ruiten in de 'centrale ontsluiting' van woningen en groepen) en de 'perifere ontsluiting' voor gemotoriseerd verkeer (blauwe stippellijn)

Op deze illustratie zien we een groene stippellijn die kan fungeren als 'wandeling' rond het gemeenschappelijke gebied van de hof. Net als op het buurniveau kan men deze gebruiken om, oplopend met een medebewoner, van gedachten te wisselen over wat zich afspeelt in dit gemeenschappelijke gebied. Een gedachtewisseling waar nieuwe gezichtspunten of voorstellen tot verbetering uit kunnen voortkomen.

De groene, ruitvormen verwijzen naar de verbindingen tussen de verschillende hoven, de 'tussendeuren', die zijn aangebracht omwille van de openheid. Zij verschaffen toegang aan buitenstaanders uit naburige hoven. Buitenstaanders zonder belangen of rechten, maar mogelijk met een interessante mening...

Dergelijke 'tussendeuren' waren niet opgenomen in het ontwerp van de buurt omdat daar aangenomen kon worden dat de openbaarheid van dit schaalniveau zo groot is, dat buitenstaanders hier ook zonder een dergelijke voorziening zullen binnengaan.

In dit *voorontwerp* zien we ook hoe de hof de context vormt voor vier groepen die elk een tuin delen, terwijl deze tuinen weer dienen als context voor telkens zeven woningen. De gele stippellijn die de 'centrale ontsluiting' aan van de woningen aangeeft, dient tegelijkertijd als verbinding tussen de woningen en de bijbehorende groepstuinen. Zo liggen de groepstuinen 'in de loop' als men thuiskomt of van huis gaat.

In het midden het schaalniveau van de hof, voor spelen en ontmoeting, rechts het 'drempelgebied', en rond het middengebied de gemeenschappelijke tuinen met daarachter de individuele woningen.

In deze 'centrale ontsluiting' bevinden zich ook weer 'tussendeuren', ditmaal aangegeven door de gele ruitvormen. De verbindingen waardoor men toegang heeft tot de 'centrale ontsluiting', en daarmee tot de groepstuin van een buurgroep. Deze zijn, net als de 'groene' verbindingen op het niveau van de hof, bedoeld voor de openheid, om contact te onderhouden met burens die als 'buitenstaanders' geen belang en geen rechten hebben, maar misschien wel interessante, inspirerende gezichtspunten...

De blauwe stippellijn geeft de 'perifere ontsluiting' aan. Bewoners die met de auto komen kunnen daar parkeren en de hof vanaf de zijkant binnenkomen.

Nu is het denkbaar om ook op het niveau van de groepstuinen, net als op het niveau van de gehele hof, 'drempels' te maken van waaruit groepsbewoners kunnen zien wat er op het niveau van de hof gebeurt, terwijl men vanaf het niveau van de hof een idee heeft van de bewoners van de verschillende groepen. Maar omdat men vanuit elk punt van de tuin naar de activiteiten op het hofniveau kan kijken en omdat omgekeerd de gehele tuin zichtbaar is vanaf het niveau van de hof, is een 'drempelgebied' hier niet nodig. Je zou kunnen zeggen dat de hele groepstuin hier de functie van 'drempelgebied' vervult.

Op een lager schaalniveau van de woningen kunnen de bankjes naast de voordeuren worden opgevat als 'drempelgebieden', die bewoners zicht geven op het leven in de hof, terwijl men vanuit de hof zicht heeft op de bewoners.

Het bankje naast de voordeur als 'drempelgebied'. (Zittende vrouw linksachter)

Volgende hoofdstuk

In de volgende hoofdstukken wil ik laten zien hoe de architect en toekomstige bewoners het *voorontwerp van deze hof*, dat is ontworpen door de stedenbouwkundig ontwerper, als uitgangspunt kunnen nemen voor de ontwikkeling van een *architectonische ruimtelijke opzet* en het *uiteindelijke ontwerp*.

Ontwerp: Philip Krabbendam Beeld in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

4 Het ontwerpen van een 'dorpspleintje'

Bewoners ontwerpen mee

Nu volgt een demonstratie van hoe de toekomstige bewoners en de architect samen werken om het 'voorontwerp' van de stedenbouwkundig ontwerper te ontwikkelen tot een 'ruimtelijke opzet', schaal 1 a 200.

Ruimtelijke opzet

In dit fictieve proces gaan bewoners, samen met een architect, aan het werk om een *ruimtelijke opzet* vorm te geven die als basis zal dienen voor het *definitieve ontwerp* vorm te geven. Waarbij zij zullen beslissen over de voorzieningen en de activiteiten op de verschillende schaalniveaus. In dit proces zullen de architect en de bewoners de kwaliteiten van het *voorontwerp*, die door de stedenbouwkundig ontwerper zijn ingebracht, opvatten als aanbevelingen.

Om deze uitwerking te vergemakkelijken kan het *voorontwerp* worden terugvertaald naar een *ruimtelijke opzet*, schaal 1 a 200. Bij deze schaal staat een volume voor een oppervlak van 5 bij 10 meter en een hoogte van 2,5 meter, als benadering van een gemiddelde woon- of slaapverdieping.

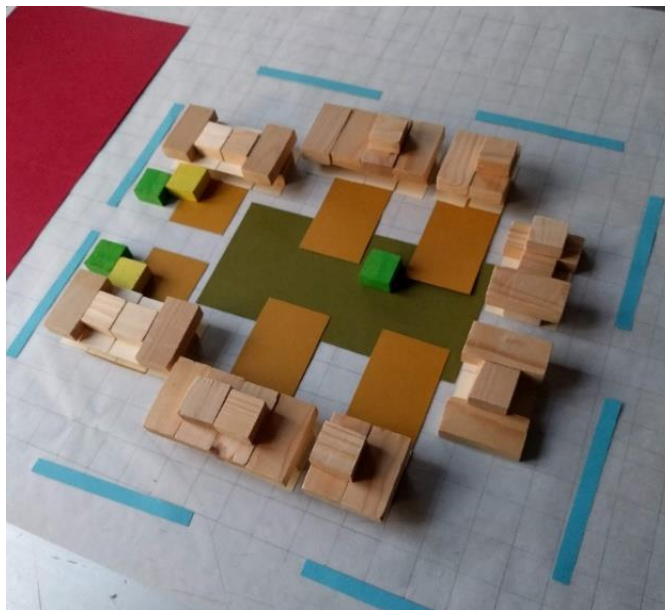

Ruimtelijke opzet schaal 1 a 200

Een aantal overlegrondes

Ronde 1

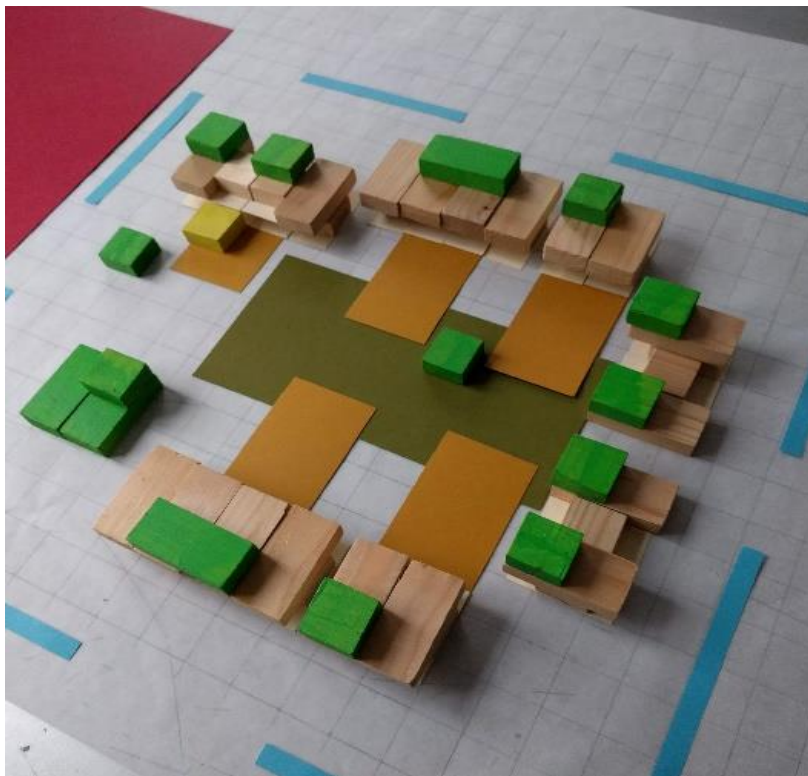
In de eerste ronde vragen bewoners om een verkleining van de groepen van zeven naar vijf huishoudens. Dit maakt ruimte voor twee extra groepen, die behalve een groepstuin ook een woonkeuken delen. In de illustratie hieronder zijn deze aangegeven met gele blokjes. De groene blokjes die zijn toegevoegd aan de linkerkant, zijn bedoeld als fietsenbergingen. Het blokje in het midden staat voor een prieeltje op het schaalniveau van de hof. Daarbij wil men ook gebruik maken van dakopbouwen de woninggrootte te variëren.

Kleinere groepen, twee extra groepen met een gemeenschappelijke woonkeuken, fietsenbergingen, een prieeltje op hofniveau en variatie in woninggrootte door toepassing van extra verdiepingen

Ronde 2

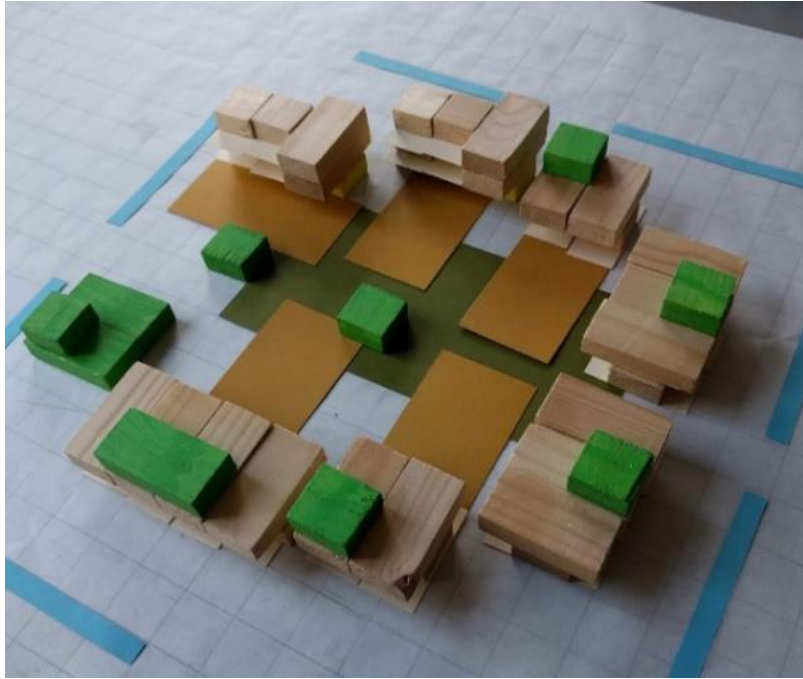
De dakopbouwen zouden kunnen worden omringd met daktuintjes... maar waarom zouden deze daktuintjes dan niet worden samengevoegd tot een moestuin waar bewoners hun eigen groenten en fruit kunnen verbouwen. De oogst zou dan kunnen worden verwerkt (wecken), verdeeld, geconsumeerd of misschien wel verkocht aan buurtbewoners in een gemeenschappelijke ruimte op hofniveau. Zo kan, door samen te werken en door samen de vruchten daarvan te plukken de onderlinge betrokkenheid worden vergroot. In deze perspectief zouden de dakopbouwen plaats kunnen maken voor kassen. Met als bijkomend voordeel dat deze in de zomer gekoeld kunnen worden waarbij de 'geoogste' warmte kan worden opgeslagen in de grond, om in de winter te worden gebruikt voor de verwarming van de woningen. Deze verandering van focus betekent ook dat een van de groepen met woonkeuken plaats moet maken voor de nieuwe gemeenschappelijke ruimte voor de hof.

Kassen op de daken met links de gemeenschappelijke ruimte

Ronde 3

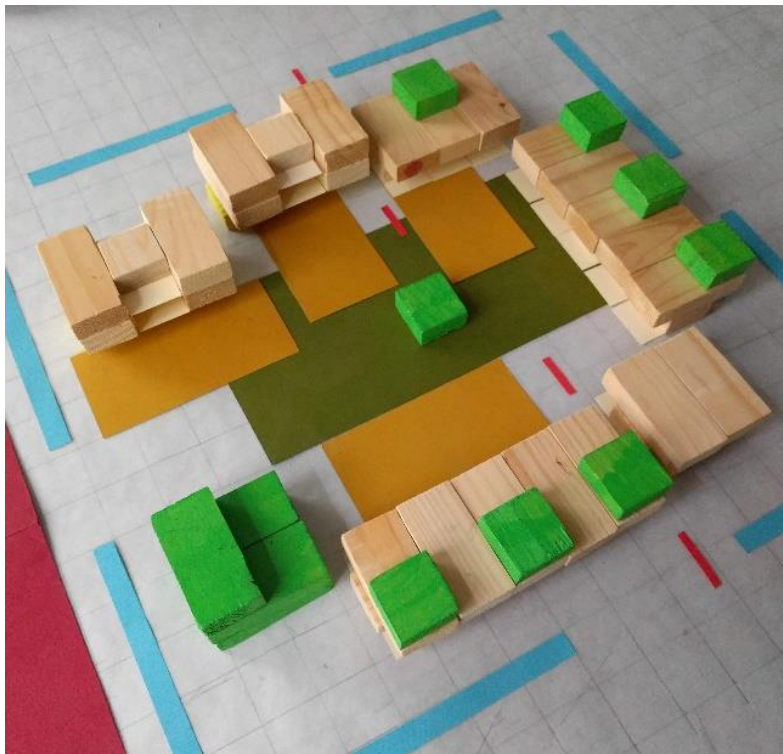
Nu men toch twee groepen met woonkeuken wil, wordt de afgeschafte groep teruggeplaatst op de plaats van een van de groepen met alleen een gemeenschappelijke tuin. Ook worden deze groepen met woonkeuken groter en daarmee hoger gemaakt. Nu kunnen de daken van deze groepen geen aansluiting meer vinden met de dakvlakken waar en groente en fruit wil verbouwen. Men vindt het niet praktisch om hiervoor een liftje te bouwen voor de trollies waar men de producten en het gereedschap op verplaatst. Omdat het verbouwen van groente hier niet voor de hand ligt besluit men op de hogere daken zonnepanelen te plaatsen. Zo kan men voorzien in de eigen energievoorziening. Mogelijk kunnen deze gemonteerd worden op schuine daken die de onderliggende woonruimte een extra kwaliteit kunnen geven.

Groep met woonkeuken teruggebracht

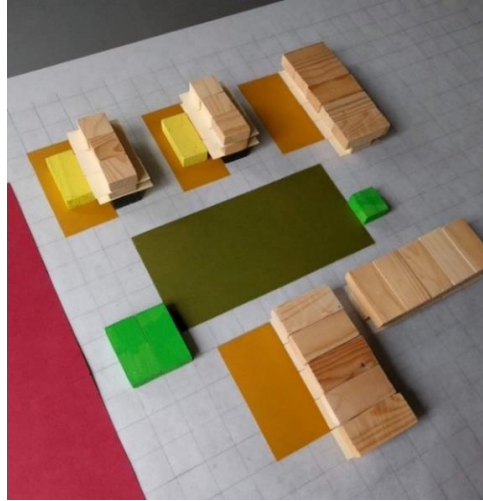
Ronde 4

Enkele toekomstige bewoners verklaren dat zij een groepstuin te veel vinden, zij willen liever direct op het hofniveau worden 'geënt'. Zij denken niet dat deze context te groot is voor hun individuele huishoudens. Zo is een ruimtelijke opzet ontstaan waarin verschillende leefstijlen op een hoger niveau, het niveau van de hof, kunnen worden geïntegreerd. Met groepskeuken en groepstuin, met alleen een groepstuin en zonder groepstuin. Deze ruimtelijke opzet gaat er nu als volgt uit zien:

Eén groepstuin verwijderd

Hiermee is geïllustreerd dat de ontwerpmethode 'Veld en Volume' de vrijheid biedt om de voorgestelde schaalniveaus verschillend in te vullen (een groep met of zonder woonkeuken) of over te slaan. Om het nieuwe programma van eisen zichtbaar te maken is het hieronder schematisch in beeld gebracht.

Twee groepen met woonkeuken en tuin, twee groepen met alleen tuin en een vijf huishoudens die direct op het hofniveau zijn aangesloten

Aanbevelingen

Voordat het *definitief ontwerp* door de architect zal worden uitgewerkt geeft de bewonersgroep nog aan de architect mee dat het ook de bedoeling is dat regenwater wordt opgevangen voor het verbouwen van groenten en fruit, het doen van de was en voor sanitair gebruik. Verder ziet men ook graag een verticale geveltuin.

Voorbeeld van een verticale geveltuin

Verder willen de bewoners nog een wens aan de ontwerper meegeven over de sfeer waarin zij graag willen wonen. Deze wordt omschreven met de volgende trefwoorden: niet gesloten, verschillen tussen de groepen, toch het gevoel van een geheel, niet koel en modernistisch. De architectuur mag een gevoel opwekken van een dorpspleintje in een mediterrane streek.

Volgende hoofdstuk

In de volgende hoofdstuk wil ik laten zien hoe een architect de ontwikkelde *ruimtelijke opzet* als basis gebruikt voor een *definitief ontwerp*, en mogelijk nieuwe kwaliteiten toevoegt...

Ontwerp: Philip Krabbendam Beelden in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

5 Definitief ontwerp van het 'dorpspleintje'

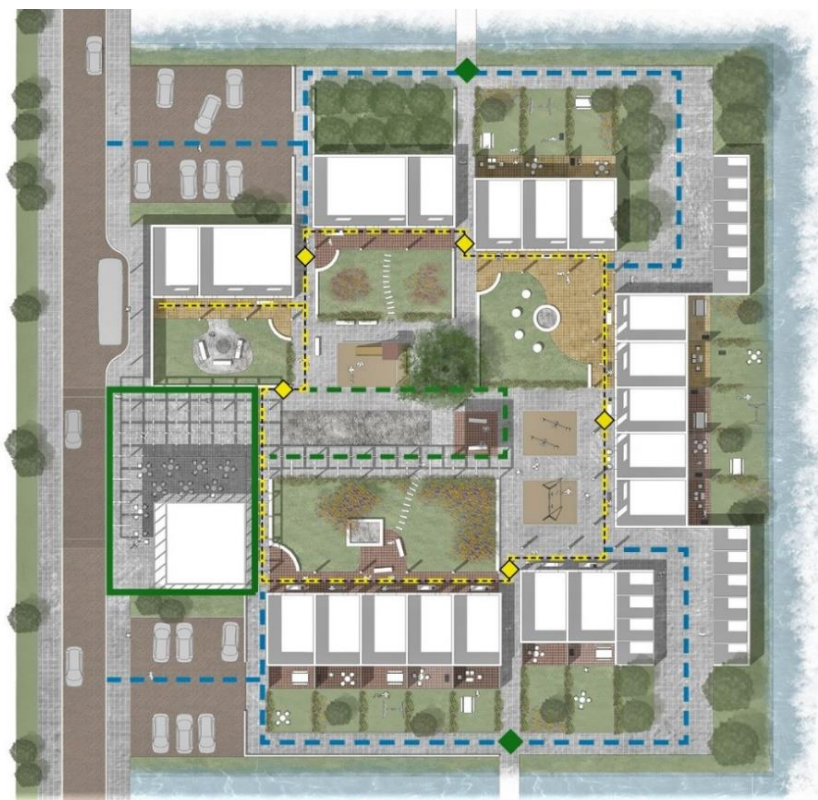
We kijken nu naar het definitieve ontwerp dat de architect heeft gemaakt op basis van de geleverde inbreng van de toekomstige bewoners.

Ontsluiting, drempels, wandelgangen, tussendeuren

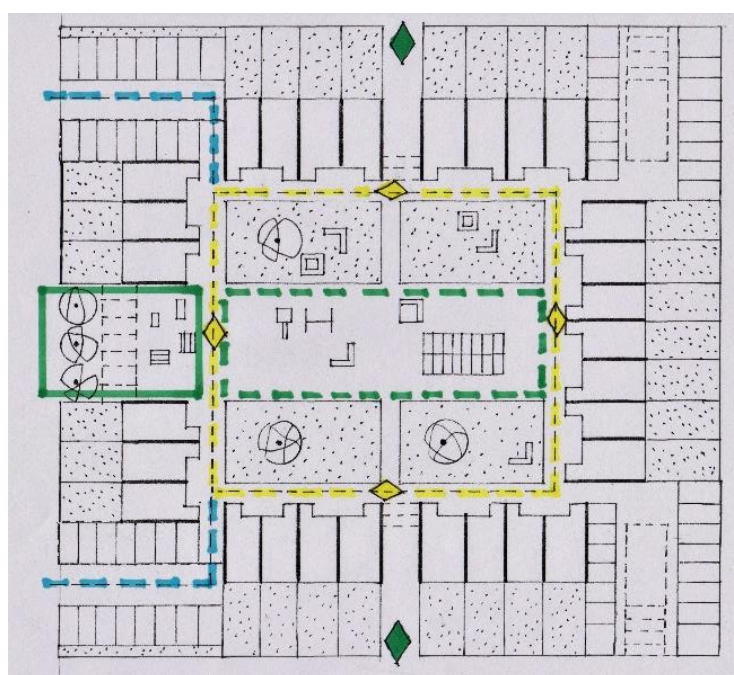
De verschillende gebieden en ontsluitingen van het in het *voorontwerp* zijn gehandhaafd in het *definitieve ontwerp*. Zie onderstaande illustraties.

Het groene kader: 'drempelgebied' van de hof; hier bevindt zich de ontmoetingsruimte voor alle bewoners van de hof met een door een pergola overdekt buitengebied. De groene stippellijn: de 'wandelgang' loopt langs de jeux de boules baan aan de ene kant en is overdekt door een uitloper van de pergola aan de andere kant. De gele stippellijn: de 'centrale ontsluiting' van groepen en de woningen. Het prieeltje midden op het binnengebied, aan het eind van de 'wandelgang', kan fungeren als 'openbare privéruimte' voor 'terloopse contacten' ten behoeve van bewoners van de hof die de 'wandelgang' volgen, en ook voor 'terloopse contacten' tussen hofbewoners en buitenstaanders die de hof doorkruisen via de (door groene ruiten aangegeven) tussendeuren van de hof. Zoals is opgemerkt bij het voorontwerp, is het niet nodig om in deze opzet de groepstuinen te voorzien van drempelgebieden, daar deze zelf als zodanig kunnen worden opgevat. Wat opvalt is de verandering van de 'perifere ontsluiting', aangegeven door de blauwe stippellijn: niet alleen auto's parkeren buiten de hof, ook fietsers gaan nu buitenom, naar de bergingen aan de achterzijde van de hof.

De gele ruiten geven tussendeuren tussen de groepen aan.

Definitief ontwerp

Ter vergelijking: het 'voorontwerp' van de hof

Verder zijn aan de 'centrale ontsluiting' lage ronde muurtjes toegevoegd. Deze definiëren een plek en geven ook gelegenheid tot zitten, als men een praatje wil maken met groepsgenoten of burens. Zie onderstaande illustratie. Deze plekjes liggen 'in de loop' als men uitgaat of thuiskomt.

De 'drempelgebieden' tussen de woning en de groepstuin, in de vorm van bankjes voor de deur, zijn meegenomen uit het 'voorontwerp' van de hof

Er is meer

Tot zover hebben we gekeken naar de opeenvolging van ruimtelijke en sociale schaalniveaus, gedeelde voorzieningen, de mogelijkheid tot 'flaneren', 'wandelingen', 'tussendeuren' en 'drempelgebieden', al of niet ondersteund door 'openbare privéruimten', alsook voorzieningen die het mogelijk maken om te produceren voor eigen gebruik, zoals groente en fruit.

Kwaliteiten die kunnen uitnodigen tot betrokkenheid van bewoners op hun omgeving en op elkaar. Nu staat meestal het uiterlijk van de gebouwde omgeving op de voorgrond, en de vraag is op welke manier dit hier een rol kan spelen.

Nu kan men zeggen: dat is een kwestie van smaak, en hopen dat de architect 'in de smaak valt' bij de bewoners. Belangrijk voor betrokkenheid is ook dat bewoners de kans krijgen om een eigen keuze te maken. Maar hier is meer over te zeggen.

Situationele en instrumentele kwaliteiten

Zo kunnen we bij de vormgeving van de gebouwde omgeving anticiperen op twee manieren waarop deze ervaren kan worden.

De situationele manier, waarbij bewoners, ontvankelijk, de omgeving op zich in laten werken. Het gaat hier om de beleving waarbij de gevoelswaarde van materialen en vormen. Hier spelen ook associaties een belangrijke rol. Deze houding vinden we bijvoorbeeld in woonruimten en de tuin, en, zoals in dit voorbeeld, de beslotenheid van de hof.

Maar bewoners kunnen ook, actief, op de omgeving inwerken, waarbij de functionaliteit op de voorgrond staat. Zoals in werkruimten, de garage of het klushok in de tuin, en, zoals in dit voorbeeld, de moestuin.

Situationele kwaliteiten

De vraag van bewoners om te refereren aan een mediterrane dorpspleintje is een typische vraag naar een situationele kwaliteit. Een associatie. Een gevaarlijke vraag, die een architect in de verleiding kan brengen om historische vormen en materialen te kopiëren, wat een historiserende architectuur oplevert. Het lijkt oud, maar aan de uitvoering, moderne kozijnen, nieuw metselwerk, gaaf schilderwerk, kun je zien dat het toch nieuw is. Wat als een vorm van bedrog kan worden ervaren, en dat is niet goed voor de betrokkenheid.

Daarom heb ik geprobeerd de vormgeving bij deze tijd te laten, maar daarin een verwijzing naar het verleden op te nemen: een overdekte galerij rondom het middengebied die de associatie kan wekken met een historisch dorpsplein.

Zo kan een architectuur ontstaan die eerlijk is over de tijd waarin deze ontstaan is, maar die tevens voorzien is van een associatie die het ontwerp een 'diepere' laag kan geven.

Het zal duidelijk zijn dat het feit dat de beleving hier op de voorgrond staat niet betekent dat de functionaliteit geen rol speelt. Het binnenterrein, de gedeelde voorzieningen en de woningen zijn meer dan sferen die een gevoel oproepen. De functionaliteit staat hier dan wel niet op de voorgrond, maar zij is *impliciet* aanwezig en wordt alleen opgemerkt als er iets niet werkt: als deur niet open of dicht wil, als een lichtsakelaar niet werkt, als het dak lekt, of de gevel...

Raamwerk

Onder deze galerij heeft elke groep kunnen kiezen voor metselwerk met een, situationele, gevoelswaarde die aansloot bij hun gezamenlijke voorkeur. Hiermee is de individualiteit van de groepen tot uitdrukking gebracht.

Maar de keuze van de gevelafwerking is niet alleen een kwestie van de deelnemende groepen, ook de bewonersgroep als geheel kan een uitspraak doen over de afwerking van de gevel. Hiertoe kan een deel van de gevel als 'raamwerk' dienen, en voorzien van een afwerking die de smaak van de gehele bewonersgroep weerspiegelt. Zo kunnen zowel de eenheid van het plan, als de verdeling in groepen, tot uitdrukking worden gebracht. In dit geval wordt het raamwerk gevormd door alle gevels op de bovenverdiepingen en voorzien van stucwerk. Hiermee komen we ook tegemoet aan de gevraagde verwijzing naar het mediterrane dorpspleintje. Dit raamwerk kunnen we versterken door, zoals ook gevraagd, geveltuinen, die visueel worden ondersteund door een meanderende sierlijst.

Instrumentele kwaliteiten

Een deel van het project is in de eerste plaats instrumenteel, zoals de moestuin met de kassen op het dak van de laagbouw. Hier staat de functionaliteit voorop. Deze is af te lezen uit een overzichtelijke vormgeving waarin duidelijk is welke onderdelen van belang zijn en hoe zij een functioneel geheel vormen.

Zoals de functionaliteit impliciet aanwezig is in de situationele deel van het ontwerp, zo kan de belevingswaarde impliciet aanwezig zijn in het instrumentele deel van het ontwerp.

Dit is niet nieuw. Zo heeft men in het modernisme getracht het instrumentele karakter van deze architectuur tot uitdrukking te brengen door middel van een idioom van abstracte vlakken. Hiermee werd een impliciete belevingswaarde geïntroduceerd die refereerde aan de rationaliteit en het universele karakter van de exacte wetenschappen. Theo van Doesburg sprak hier van 'Nieuwe Beelding'.

In dit geval wordt deze traditie niet gevolgd: het functionele karakter van de instrumentele ruimten worden hier tot beelding gebracht door hout te gebruiken en daarbij te refereren aan houten schuren en schuttingen.

Rechts op de afbeelding zien we de (instrumentele) moestuin met de kassen op het platte dak, waarbij de borstweringen en de dichte delen van de kassen zijn afgewerkt met hout. In het prismatische volume aan de linkerkant worden de producten uit de moestuin verwerkt, gesorteerd, in porties verdeeld of geweekt, om deze te kunnen aanbieden in het winkeltje, of in de ontmoetingsruimte voor de hof, op de begane grond. Om het instrumentele karakter van deze ruimte tot uitdrukking te brengen is deze ook bekleed met hout.

Ook zichtbaar is de houten gevelbekleding van een van de reservoirs waarin regenwater wordt opgevangen voor de moestuin en het grijs water circuit. Tussen alle bouwblokken bevindt zich zo'n reservoir.

Verdere uitwerking

Het *definitief ontwerp* kan nu nog verder worden uitgewerkt en aangepast, in een aantal overleg rondes tussen bewoners, de architect en mogelijke andere belanghebbenden.

Ontwerp: Philip Krabbendam Beelden in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

6 Het ontwerpen van een 'kunstfabriek'

Bewoners ontwerpen mee

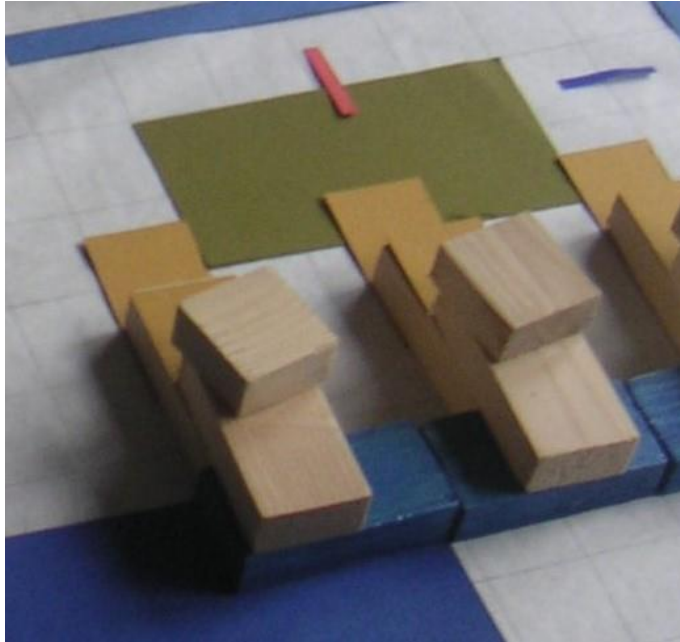
Dit is het tweede ontwerp voor een hof in een serie van zes. In dit voorbeeld zien we dat het voorontwerp van de stedenbouwkundig ontwerper ontbreekt, en dat de architect het ontwerpproces met de toekomstige bewoners baseert op de 'stedenbouwkundige ruimtelijke opzet' en een aantal aandachtspunten die door de stedenbouwkundig ontwerper zijn geformuleerd.

De stedenbouwkundige 'ruimtelijke opzet' schaal 1 a 400

De nieuwe hof

In dit voorbeeld zullen we ons richten op de uitwerking van de ruimtelijke opzet van de hof rechts beneden op bovenstaande illustratie, hieronder afgebeeld.

De 'ruimtelijke opzet' van de hof schaal 1 a 400

Voor deze hof heeft de stedenbouwkundige geen voorontwerp gemaakt, het idee is dat de stedenbouwkundige doelstellingen hetzelfde blijven als in de vorige hof ten aanzien van:

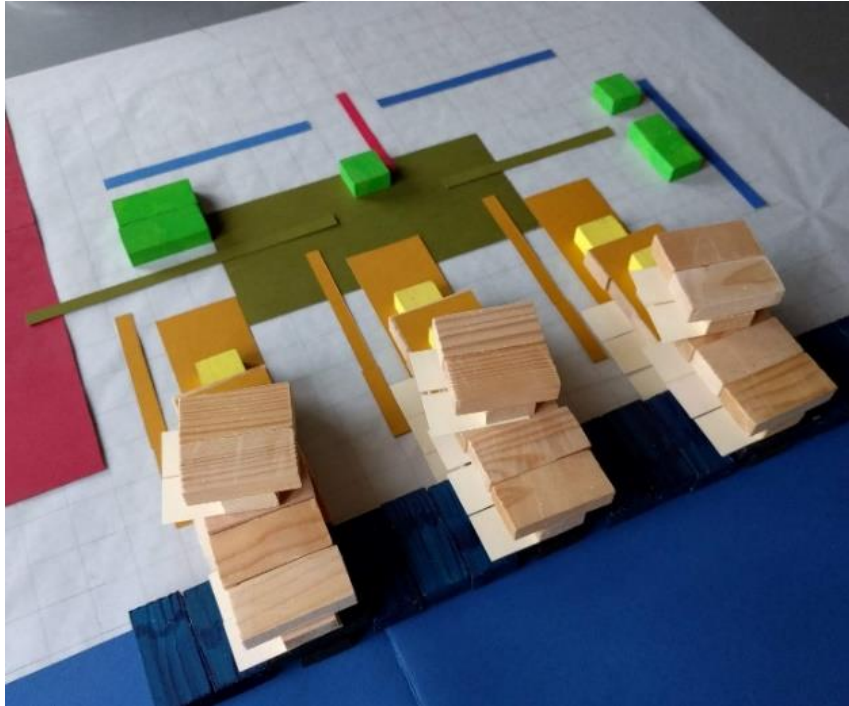
- drempels
- wandelingen
- tussendeuren
- openbare privéruimten
- en het onderscheid tussen een 'centrale' en een 'perifere ontsluiting'

Ter aanvulling hierop heeft de stedenbouwkundige nog een aantal aanbevelingen meegegeven:

- het dak van de wijkvoorzieningen, blauw, op de voorgrond, wordt hier benut
- hiermee ontstaat er vanuit de woningen op het dak zicht op en daarmee een natuurlijke sociale controle over de wijkvoorzieningen
- omgekeerd verwijzen deze woningen vanaf het dak van de wijkvoorzieningen naar het achterliggende woongebied
- in de *ruimtelijke opzet* zien we 3 groepen van 3 woningen op de begane grond (grondgebonden) en 3 groepen van 6 woningen gestapeld. Een totaal van 27 woningen

Verschalen

Om verder te komen met het ontwerp wordt de *ruimtelijke opzet* van de stedenbouwkundige eerst 'verschaald' van 1 a 400 naar 1 a 200. Zie onderstaande illustratie:

Schaal 1 a 200

De door de architect 'verschaalde' hof, zie bovenstaande illustratie wordt nu door een panel van toekomstige bewoners en de architect in een aantal rondes besproken en ontwikkeld.

Een aantal overlegrondes

Ronde 1

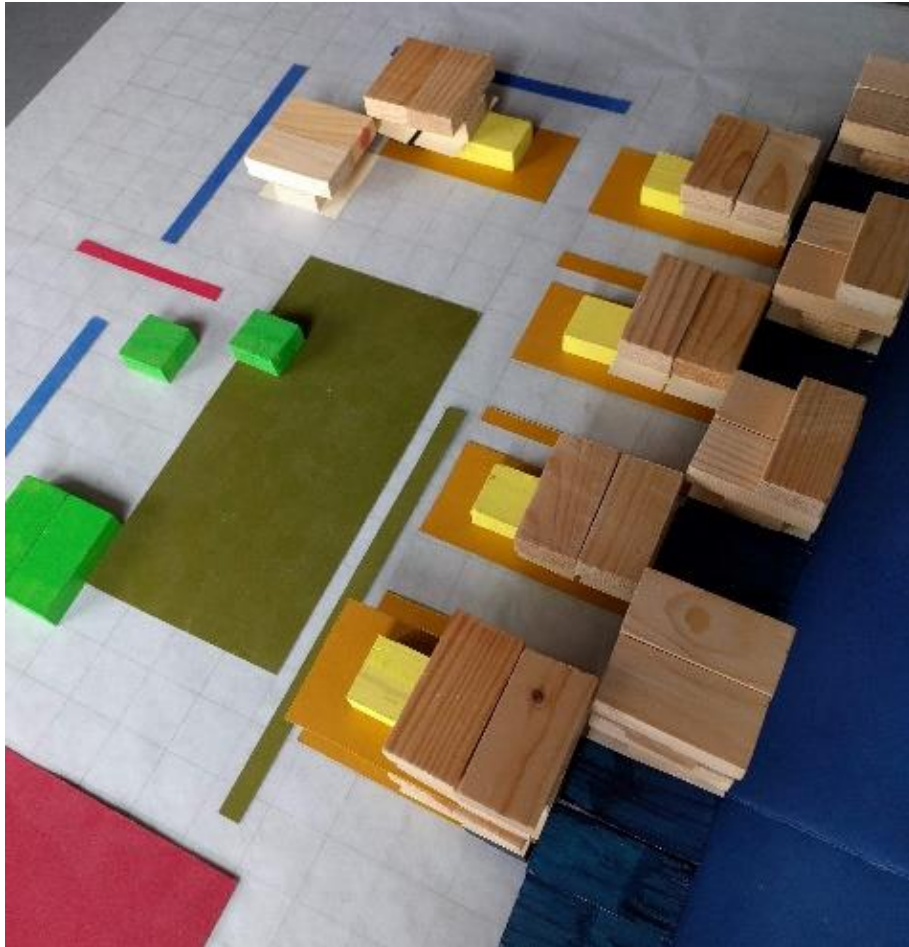
Uit het eerste overleg tussen de toekomstige bewoners en de architect komen een aantal opmerkingen:

- Groepen van 6 huishoudens zijn wat groot, en groepen van 3 zijn wat klein.
- Er is een ongelijkheid, liever een gemeenschappelijke tuin dan een gemeenschappelijk dakterras
- De woningen van de bovenste groepen kijken uit over het dak van de wijkvoorziening, een grindvlak. Niet zo'n mooi uitzicht. En dan is er nog een probleem: hoe ontwerp je de grens zo dat bewoners, denk aan kinderen, er niet overheen klimmen.

Ronde 2

De architect heeft de opmerkingen verwerkt:

- Alle groepen bestaan nu uit 4 woningen en er zijn 6 groepen. Totaal zijn er nu 24 woningen.
- De groepen zijn nu, op een na, allemaal verbonden met de begane grond verbonden, waar zij een tuin delen. Hiervoor is een groep afgedaald op het dak van de wijkvoorziening, terwijl een andere groep een plaats heeft gevonden op de begane grond. Alleen het eerste blok heeft nu nog een gestapelde groep met een dakterras.
- De woningen op het dak van de wijkvoorziening zijn gedraaid: geen uitzicht meer op het grindvlak
- Door de woningen te draaien hebben zij nu ook zicht op de gemeenschappelijke tuin.

Alle groepen op een na verbonden met begane grond

Deze bewerking wordt weer besproken met de toekomstige bewoners. De uitkomsten van deze bespreking zijn als volgt geformuleerd:

- Is de tussenruimte niet toch wat te krap in verband met de bezonning?
- Ligt de groep die van het dak is gehaald, niet te veel apart en te veel achteraf?
- Bij de ingang van de hof zien we nog steeds een gestapelde groep met een gemeenschappelijk dakterras. Kan deze niet vervallen?

Ronde 3

De architect heeft de uitkomsten van de bespreking verwerkt:

- De groep die wat achteraf lag is nu verplaatst naar de voorkant van de hof, naar de toegangskant. Er is nu een soort poort ontstaan, een mogelijk 'drempelgebied' tussen de buurt en de hof
- Er is een groep verwijderd om de tussenruimten wat ruimer en lichter te maken. Om het verlies aan woningen te compenseren heeft elke groep er een woning bij gekregen: groepen van 4 woningen worden nu groepen van 5 woningen
- De gestapelde groep met gemeenschappelijk dakterras is gehandhaafd, waardoor het totaal aantal woningen nog steeds op 24 uitkomt.

Een groep verspreid over 5 andere groepen

De bespreking met het panel van toekomstige bewoners leidt tot de volgende opmerkingen:

- Parkeren liever niet langs 'centrale ontsluiting'. Is een 'perifere ontsluiting' mogelijk, aan de zijkant, langs de sloten?
- De hoeveel parkeerplaatsen wordt gesteld op 24: een voor elke woning
- De (groene) voorzieningen op hofniveau zouden wat centraler kunnen worden gelegd

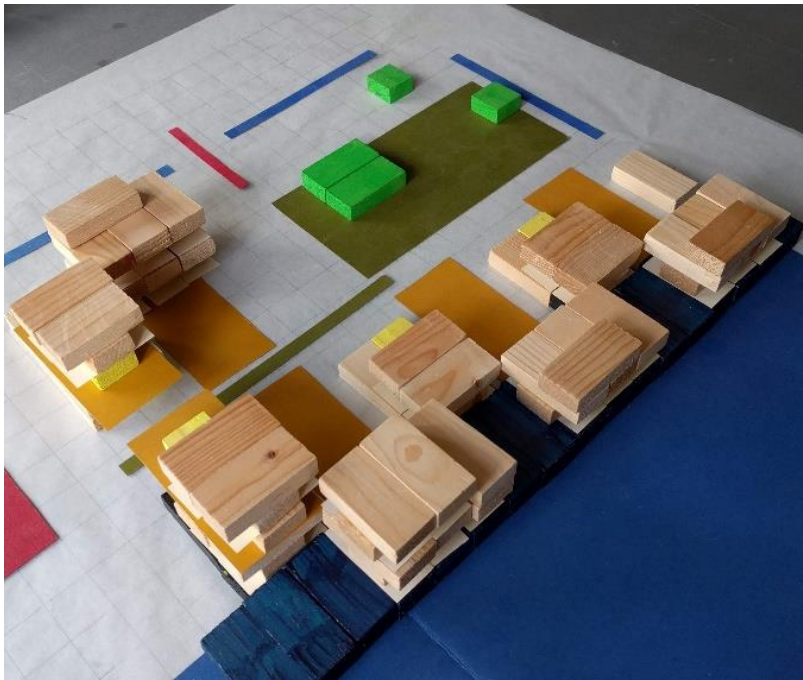
Ronde 4

De architect heeft de opmerkingen verwerkt:

- Op de gevraagde plek is een strook voor verkeer en parkeren gereserveerd
- De voorzieningen op hofniveau zijn nu verplaatst naar een meer centrale plek, gelegen aan de (rode) 'tussendeur' naar de naastgelegen hof

Ook heeft de architect op eigen initiatief een wijziging doorgevoerd:

- Omdat de groep die van achter naar voren was verplaatst toch nog een wat geïsoleerde positie had, heeft de architect er een extra groep bovenop gezet. Nu kunnen beide groepen contact houden als zij in verticale zin door een 'tussendeur' worden verbonden. Er zijn nu 29 woningen
- Door de aldus ontstane symmetrie is ook de toegangskant van de hof verduidelijkt

Hofvoorzieningen naar centrale plek en groep toegevoegd

Bovenaanzicht

De bespreking met bewoners leidt tot de volgende opmerkingen

- De gestapelde groepen vinden nog steeds weinig steun. Liever alle groepen grondgebonden. De groep die apart ligt kan ook met van een voetbrug verbonden worden met een doorgaande route over het dak, die alle groepen met 'tussendeuren' met elkaar verbindt
- De tussenliggende dakvlakken kunnen dan als kleine pleintjes worden gebruikt in de middag en avondzon
- De woningen die op het dak van de wijkvoorzieningen liggen, zouden binnendoor, met een trap, kunnen worden verbonden met deze voorzieningen! Dan kunnen de bewoners van deze woningen beschikken over aan huis verbonden werkplekken, ideaal voor start-ups en als atelier voor kunstenaars

Aanbevelingen

Voordat de architect aan de slag gaat met het *definitief ontwerp* wil de groep deze nog het volgende meegeven:

- Denk aan de mogelijkheid van 'drempelgebieden' en 'wandelingen'.
- Als er kunstenaars komen te wonen dan kan de geplande centrale voorziening voor de hof misschien zo worden ontworpen dat zij geschikt is voor exposities en lezingen.
- Nu het idee van kunstenaars is geboren, kunnen we het bouwvolume zien als een fabriek. Kan aan het ontwerp niet de sfeer van een door kunstenaars hergebruikte fabriek worden meegegeven? Waar de kleurrijke fantasie van de bewoners in contrast staat met de functionaliteit van de oude fabriek?
- Als we dan denkend aan de tuin, een fantasievol tuinontwerp kan dit contrast nog versterken
- Als er een vijver in komt kan deze meteen dienen als helofytenfilter om het afvalwater van de hof te reinigen
- De bomen in het plan kunnen fruitbomen zijn (geen 'urban farming', te arbeidsintensief voor de doelgroep)
- Denk aan plaatsingsmogelijkheden beelden, ook interessant voor het 'drempelgebied' van de hof

Volgende hoofdstuk

In de volgende hoofdstuk zien we hoe de architect de *ruimtelijke opzet* zoals die nu is ontwikkeld, heeft uitgewerkt tot een *definitief ontwerp*.

Ontwerp: Philip Krabbendam Beelden in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

7 Definitief ontwerp van de 'kunstfabriek'

In dit hoofdstuk kijken we naar hoe, en of, de architect recht gedaan heeft aan de 'ruimtelijke opzet' die in samenwerking et de bewoners is ontwikkeld.

Drempels, wandelgangen, tussendeuren, ontsluiting

Op onderstaande illustratie is op de voorgrond het 'drempelgebied' van de hof te zien. Dit 'drempelgebied' zou 'passief' kunnen worden genoemd, omdat hier gelegenheid wordt gegeven tot contact tussen passanten op buurtniveau en bewoners van deze hof, zonder bemenste voorzieningen die dit ondersteunen. Er zijn wel gespreksaanleidingen in de vorm van een aantal opgestelde sculpturen, die in de tijd kunnen wisselen.

Op de voorgrond het 'drempelgebied'

Op de onderstaande afbeelding is het 'drempelgebied' is aangegeven door de groene rechthoek.

De 'wandeling' op hofniveau is aangegeven door de groene stippellijn die rond de gehele hoftuin loopt. Deze route is voorzien van een aantal 'openbare privéruimten' waar men met hofgenoten in gesprek kan raken over wat zich afspeelt op in en rond de hoftuin.

Begane grond van de gehele hof

De 'tussendeur' naar naastgelegen hof is aangegeven door de groene ruitvorm.

De groene 'wandeling' dient hier tevens als 'centrale ontsluiting' van de groepen, aangegeven voor de gele stippellijnen die hiervan aftakken. Deze groepsontsluitingen zijn zo vormgegeven dat bewoners die uitgaan of thuis komen de groepstuin en de daaraan gelegen groepsruimte passeren. Deze liggen 'in de loop' en nodigen daardoor uit tot spontane contacten.

Fietsers kunnen gebruik maken van de met een blauwe stippellijn aangegeven 'perifere ontsluiting' van de groepen.

'Centrale' en 'perifere ontsluiting' van de groep

'Drempelgebieden' bij de groepen lijken hier, om dezelfde reden als bij de vorige hof, niet nodig daar men vrij zicht heeft op wat zich afspeelt in de groepstuin. Wel is weer gezorgd voor een halfgrond muurtje bij de toegang, waar men even op kan plaatsnemen voor spontane, 'terloopse' contacten.

De 'tussendeuren' tussen de verschillende groepen zien we op de eerste verdieping, lopen over het dak van de wijkvoorziening, aangegeven door de gele ruitvormen.

Tussendeuren op de eerste verdieping (gele ruiten)

De parkeergelegenheid is gerealiseerd aan een 'perifere ontsluiting' zoals is aangegeven door de blauwe stippellijn op onderstaande illustratie. Een ontsluiting die ook gebruikt kan worden door buitenstaanders die een tentoonstelling of lezing bezoeken in de centrale hofvoorziening.

Dat deze niet 'in de loop' ligt zou als een probleem kunnen worden gezien. Maar de functies waar deze ruimte voor ontworpen is, tentoonstellingen en lezingen, zijn niet afhankelijk van spontane contacten. Men gaat daar op afspraak naartoe, en dan is het van minder belang dat zo'n ruimte 'in de loop' ligt. Temeer daar lezingen en tentoonstellingen over het algemeen met affiches worden aangekondigd, en in dit geval zou het 'drempelgebied' een goede locatie zijn om deze aan te plakken.

Parkeergelegenheid en hofvoorziening

Openbare privéruiimte

Om gesprekken te bevorderen tussen mensen die elkaar niet of slechts oppervlakkig kennen, zijn 'openbare privéruijnten' van groot belang. Even ter herinnering, dit zijn kleinschalige ruimten waar men zonder verdere verplichtingen, 'terloops', met elkaar in gesprek kan komen. Denk aan een bushalte. Belangrijk hierbij is ook een gespreksaanleiding. In dit plan is er voorzien in een 'openbare privéruiimte' aan de (groen gestippelde) 'wandelgang' om bewoners de gelegenheid te geven van gedachten te wisselen over wat zich afspeelt in de hof.

Deze plek kan ook dienen om bewoners uit naastgelegen hoven, buitenstaanders, die door een 'tussendeur' in de hof zijn gekomen in contact te brengen met hofbewoners.

Deze openbare privéruiimte heeft de vorm van een halfronde bank, met uitzicht op de tuin en op een sculptuur, die beide als gespreksaanleiding kunnen dienen. Te zien midden rechts op de onderstaande illustratie.

De openbare privéruiimte (het zwarte boogje, midden rechts), gelegen aan de (groen gestippelde) 'wandelgang'

Nu zou men zich kunnen afvragen of gewone, langs de wandelpaden geplaatste bankjes hiervoor niet goed genoeg zijn. Het probleem is hier dat wandelaars, uit verlegenheid of uit respect voor elkaars privacy, niet zomaar plaatsnemen op een bankje dat al 'bezet' is. Als we verschillende bankjes langs de paden plaatsen, dan zien we dat wandelaars zich in eerste

instantie over de bankjes verdelen. Nu is het ook niet de bedoeling dat de bank in de 'openbare privéruimte' verplicht tot het aangaan van een gesprek, daarom is deze bank van voldoende breedte, zodat men afstand kan houden, maar de bank is ook halfrond, zodat men oogcontact kan maken en desgewenst met elkaar in gesprek kan raken.

Situationele kwaliteiten

Ook in dit ontwerp is weer onderscheid gemaakt tussen instrumentele en situationele ervaringen. Voor de woningen is uitgegaan van de situationele wijze van ervaren en daarmee van situationele kwaliteiten. Hierbij is, zoals gevraagd, geprobeerd associaties te wekken met (negentiende-eeuwse) fabrieksarchitectuur. Dit door kleine raampjes, stalen kozijnen en ventilatieopeningen in de gevel. Hier schuilt het gevaar dat het geheel eruit gaat zien als een nagemaakte fabriek. Daarom is (situationeel) wit stucwerk toegepast, in plaats van baksteen, en geen overhangende daken van golfplaat, om te voorkomen dat het ontwerp lijkt op iets ouds, dat bij nader inzien nieuw blijkt te zijn.

Het tuinontwerp is bedoeld om een contrast te vormen. Dit door de associatie te wekken, niet naar de gestrengheid van een fabriek, maar naar de vrijheid van de kunstenaars die van de 'fabriek' gebruik hebben genomen. De associatie die het tuinontwerp roept staat dus lijnrecht tegenover de associatie van het woongebouw.

De hof tuin met het 'fabrieks'gebouw op de achtergrond

Raamwerk

Net als bij het vorige ontwerp is hier het hele plan als raamwerk opgevat dat door de toekomstige gebruikers van een 'kleuring' kan worden voorzien. In dit geval ook weer wit stucwerk. Per groep kon men over de kleur van het metselwerk beslissen..

Instrumentele kwaliteiten

De achterkant van de wijkvoorziening en de gevels van de bij de woningen behorende bergingen zijn uitgevoerd in hout, waarmee wordt gerefereerd aan instrumentele schuren en schuttingen.

De achterzijde van de wijkvoorziening, gezien vanaf de groepstuin

Project op het dak van de wijkvoorzieningen

Verdere uitwerking

Dit *definitief ontwerp* kan ook weer verder worden uitgewerkt en aangepast, in een aantal overlegondes tussen bewoners, de architect en mogelijke andere belanghebbenden.

Ontwerp: Flip Krabbendam Beeld: Thomas Fell Rubio

8 Het ontwerpen van 'kind-vriendelijke hoogbouw'

Bewoners ontwerpen mee

Dit is het derde voorbeeld van het ontwerp van een hof in een serie van zes. Opnieuw een demonstratie van hoe de ontwerpmethode 'Veld en Volume' kan worden toegepast in een situatie met verschillende actoren: een stedenbouwkundig ontwerper, een architect en toekomstige bewoners.

Stedenbouwkundige ruimtelijke opzet

We gaan weer uit van dezelfde stedenbouwkundige 'ruimtelijke opzet' als in de vorige afleveringen.

De ' stedenbouwkundige ruimtelijke opzet'

Nieuwe hof

We gaan ons in deze episode bezighouden met de hoogbouw in de hof linksonder op bovenstaande illustratie.

De nieuwe hof 1 a 400

Hierbij sluiten we, net als bij de vorige afleveringen, aan op het *voorontwerp* van het rode veld, dat hier verwijst naar het niveau van de buurt, dat in de eerste aflevering is weergegeven.

Ook voor deze hof heeft de stedenbouwkundige geen voorontwerp gemaakt, het idee is dat de stedenbouwkundige doelstellingen hetzelfde blijven als in het vorige hoven ten aanzien van:

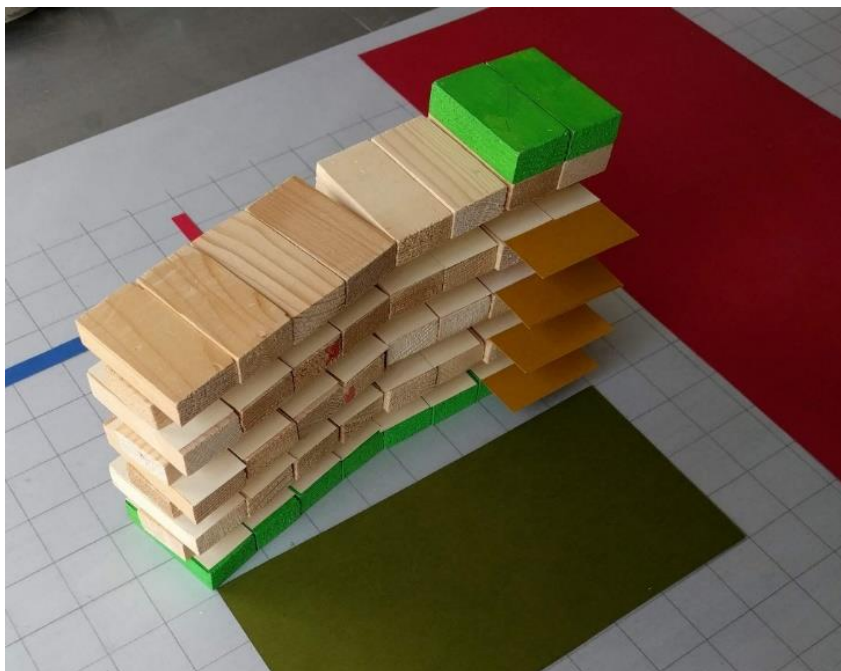
- drempels
- wandelingen
- tussendeuren
- openbare privéruimten
- en het onderscheid tussen een centrale en een perifere ontsluiting

De stedenbouwkundige voegt hier nog aan toe:

- dat dit gebouw ook bedoeld is als oriëntatiepunt voor de buurt en de wijk
- waarbij hij aantekent dat het hier om een woonvorm gaat waarin men geen gemeenschappelijke groepsruimten wenst binnen het bouwvolume.
- terwijl de uitdaging is om dit plan 'kind-vriendelijk' te maken.

Verschalen

Om verder te komen met het ontwerp wordt de *ruimtelijke opzet* van de stedenbouwkundige, net als in de vorige afleveringen, eerst 'verschaald' van 1 a 400 naar 1 a 200. Zie onderstaande illustratie:

De vertaling van de architect 1 a 200

Een aantal overlegrondes

Ronde 1

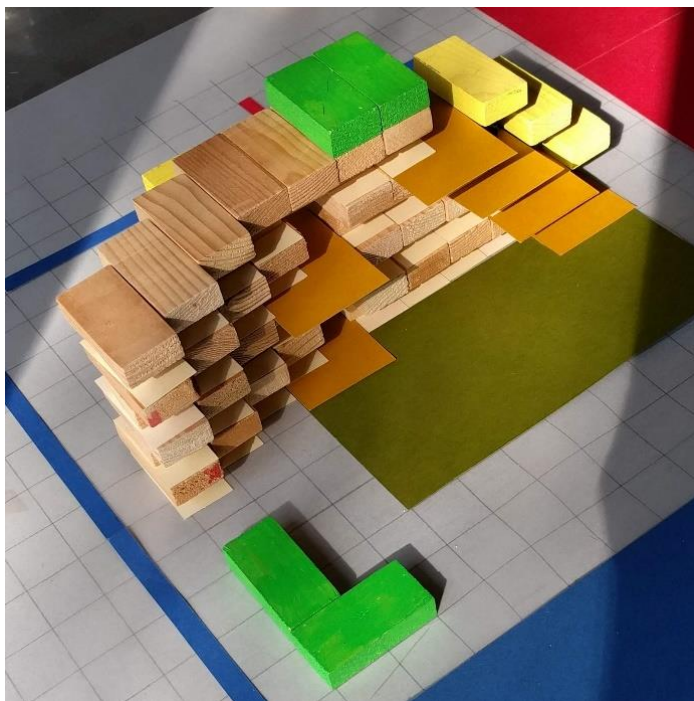
De door de architect 'verschaalde' ruimtelijke opzet wordt nu door een (denkbeeldig) panel van toekomstige bewoners en de architect besproken. Uit dit overleg komen de volgende opmerkingen naar voren:

- De woningen staan op de bergingen, zo is de gemeenschappelijke tuin niet verbonden met het wonen.
- De wachtplaatsen bij de lift kunnen een eenvoudige ontmoetingsplek zijn, zoals de koffieautomaat op kantoor, Hier kunnen bewoners elkaar ontmoeten terwijl kinderen hier kunnen spelen, dicht bij de eigen woning
- De knik in het gebouw is iets om te behouden, deze kan de woningen die meer achteraf liggen zicht geven op de wachtplek, en de speelplek, bij de lift

Ronde 2

In de eerste bewerking heeft de architect ruimten toegevoegd bij de wachtplekken.

- Hierbij zijn de hogere verdiepingen ingekort, zodat de wacht/speelplekken schuin boven elkaar komen te liggen. Dit voor een zichtlijn tussen de wachtplekken onderling en een verbinding met de begane grond.
- In plaats van een lift kan hier gebruik worden gemaakt van een kabelbaan.
- Daarbij zijn de bergingen van de begane grond naar deze wachtplekken op de verdieping gebracht, van hofniveau naar groepsniveau. Zodat de bergingen, die vaak ook fungeren als klusplek, dicht bij de woningen zijn komen te liggen, bij de wachtenden voor de lift en bij de spelende kinderen.
- De knik is versterkt, zodat de woningen die het verst van de wachtplek liggen daar een beter zicht op hebben dan bij de oorspronkelijke knik.

Wacht- en speelplekken schuin boven elkaar, de bergingen hieraan gekoppeld en de knik versterkt

Uit de bespreking met de architect komen de volgende aandachtspunten:

- De hof tuin ligt onbeschut in het zicht van de (blauwe) wijkvoorzieningen. Te weinig beslotenheid
- De hof tuin ligt ook niet 'in de loop': je kunt van het (rode) buurtniveau direct instappen op het (gele) groepsniveau.

-De (groene) voorzieningen voor de hof, die op het dak zijn geplaatst, liggen ook niet 'in de loop'. Dit zou een probleem zijn als het gaat om voorzieningen die het beste functioneren als men er spontaan kan binnen lopen, zoals een ontmoetingsruimte. Maar voor voorzieningen waar men doelgericht naartoe gaat, hoeft dat geen probleem te zijn. Zoals bij een bibliotheek of amateursterrenwacht. Voor kinderen zou dit een plek kunnen zijn om natuurkunde- of scheikundeproefjes te doen.

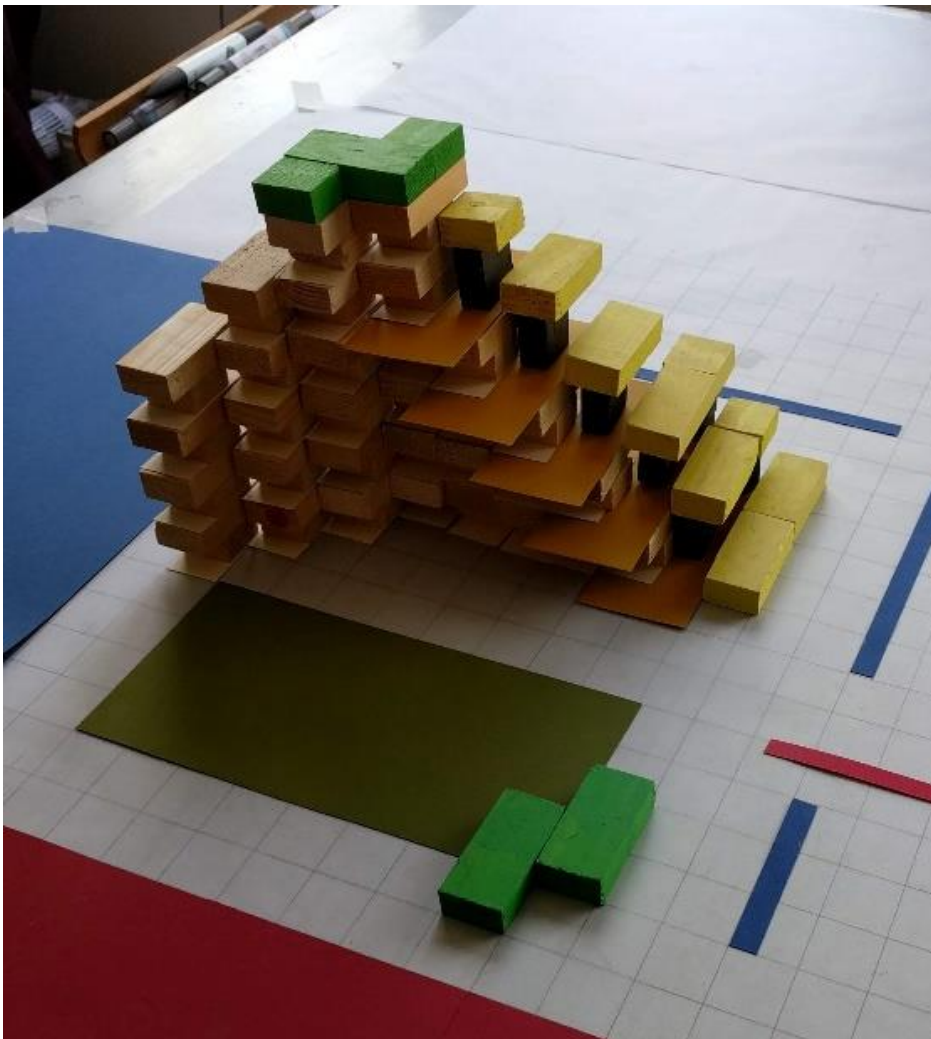
-De (groene) gemeenschappelijke ruimten voor de hof op de begane grond liggen er nog wat verloren bij... wat is de functie? Als we hier ook aan kinderen denken is een overdekte speelplek of kindercircus misschien op z'n plaats.

Ronde 3

In de tweede bewerking heeft de architect het blok gedraaid.

-De (groene) hof tuin is nu naar het (rode) buurniveau gekeerd. Zo ligt de hof tuin nu 'in de loop'.

-De ruimten op hofniveau die op de begane grond liggen hebben nu een plaats gekregen aan de route die leidt van het buurniveau, langs de hof tuin, naar de wacht- en speelplekken en de groepsbergingen

De hof tuin ligt nu aan de kant van het buurniveau, en de (groene) hofvoorzieningen liggen 'in de loop' aan de route van het (rode) buurniveau naar de (gele) groepsniveaus.

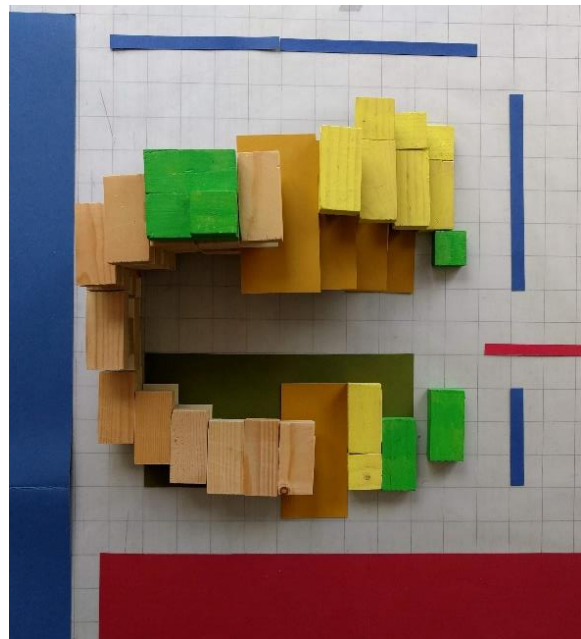
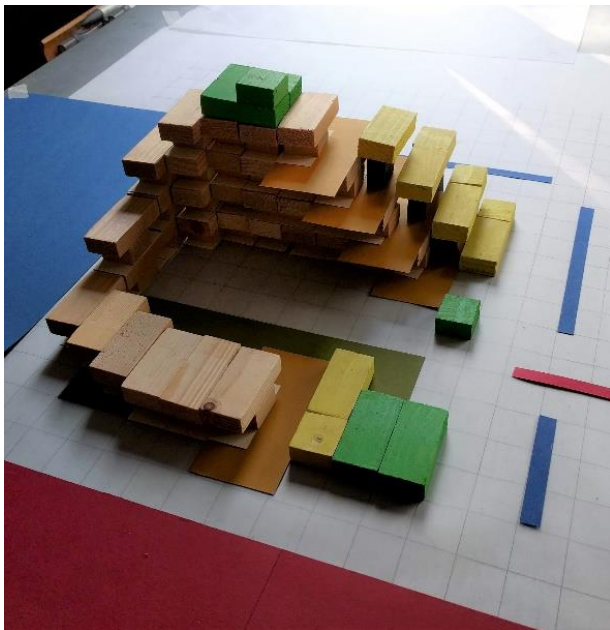
Uit de bespreking met de architect komen de volgende punten naar voren:

- Het plan ziet er plastisch interessant uit. Maar aan deze compositie komen als het om wonen gaat toch een paar problemen mee:
- De 'omarming' is sterker geworden, waardoor ook een nadeel daarvan tevoorschijn komt, namelijk een grotere schaduw op de hof tuin aan het eind van de middag
- De hof tuin ligt nu een beetje 'te kijk'. Vanaf het buurniveau heeft iedereen zicht op deze tuin
- Het geheel is wel erg hoog geworden, 13 verdiepingen, met de hofvoorzieningen op het dak meegerekend. In de stedenbouwkundige opzet was het plan 9 verdiepingen hoog. Dat was al veel

Ronde 4

Op basis van de derde ronde heeft de architect weer een aantal dingen aangepast.

- Om het gebouw te verlagen en om de privacy van de hof tuin te verbeteren is deze nu afgeschermd door een rij woningen aan de kant van het buurniveau.
- Omdat de aaneenschakeling van woningen op de begane grond nu veel langer is geworden, is een nieuwe groepsberging aangebracht, ook aan de kant van de buurt.
- Op de begane grond, waar de gondel van de kabelbaan start, graag een overdekte wachtplek voor de bewoners die boven wonen.

Privacy van de hof tuin verbeterd door rijtje woningen, extra bergingen groepsniveau op de begane grond en de overdekte wachtplaats

Aanbevelingen

Deze *ruimtelijke opzet* lijkt uitgekristalliseerd te zijn, en de bewoners willen alleen nog een paar aanbevelingen meegeven voor de uitwerking tot *definitief ontwerp*.

- Parkeren graag aan de achterzijde, met een beëindiging waar je kunt keren
- Wat de sfeer betreft, geef het plan iets feestelijks mee, misschien voortbordurend op het idee van het kindercircus
- In dit perspectief kan de tuin ook een rol spelen, met een muziektent en als oefenplek voor éénwiel fietsjes, steltlopen of andere met het circusachtige activiteiten.

Volgende hoofdstuk

De bespreking van het *definitieve ontwerp* zoals de architect dat op basis van de ruimtelijke opzet heeft uitgewerkt.

Ontwerp: Flip Krabbendam. Beelden in dit hoofdstuk: Thomans Fell Rubio

9 Definitief ontwerp van de 'kindvriendelijke hoogbouw'

In dit hoofdstuk kijken we naar het definitieve ontwerp waarin de architect geprobeerd heeft de wensen van de bewoners, zoals die zijn ontwikkeld in de 'ruimtelijke opzet' te realiseren.

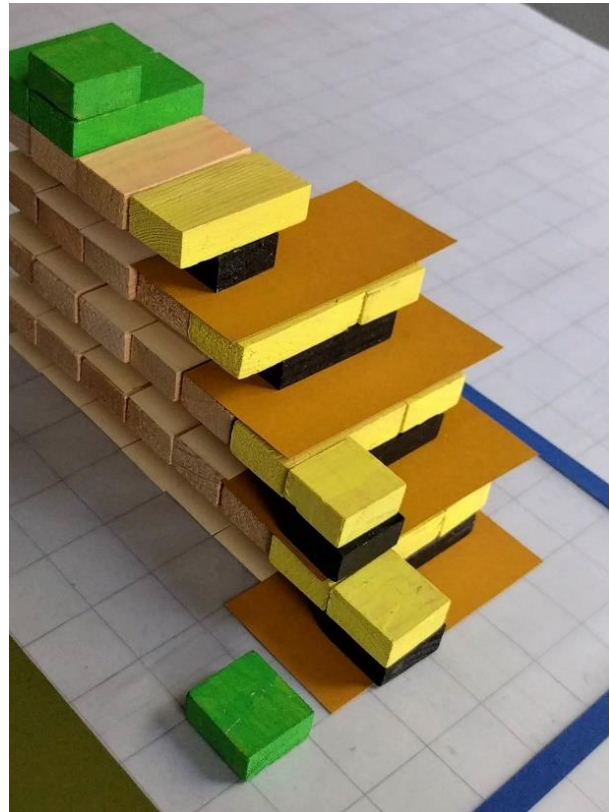
Afwijking van de ruimtelijke opzet

Het *definitief ontwerp* is een nadere uitwerking van de laatste *ruimtelijke opzet*, en dat impliceert dat er verschillen tussen beide plansoorten zijn. In principe hoeft dat niet vermeld te worden. In dit geval is er echter sprake van een belangrijk verschil: in de ruimtelijke opzet waren de bergingen geplaatst op het niveau van de woonverdiepingen en de gemeenschappelijke wacht- en speelplekken. De gele vlakken. In deze opzet namen zij veel

licht en uitzicht weg. In het definitieve ontwerp is dit probleem opgelost door de bergingen te situeren boven de wacht- en speelplekken, een verdieping hoger, op gelijke hoogte met de slaapverdiepingen van de maisonnettes. De twee onderste wacht- en speelplekken zijn nog voorzien van een extra volume om het gewenste aantal bergingen te kunnen herbergen.

Bergingen in 'ruimtelijke opzet'

'Ruimtelijke opzet' van het 'definitief ontwerp'

Bij de speelplekken is echter steeds een ruime berging 'achtergebleven' waarin buitenspeelgoed kan worden opgeborgen en waar ook een 'kinderhuisje' van kan worden gemaakt, een plek waar kinderen, bijvoorbeeld bij lelijk weer, met elkaar binnen kunnen spelen. Daarnaast is een ruimte ontstaan waar men overdekt fietsen kan stallen. Makkelijker dan de fietsen via de trap naar het niveau van de bergingen omhoog te brengen. Nu de bergingen een niveau hoger liggen worden degenen die klusjes doen in of voor de berging misschien minder gestoord door spelende kinderen, terwijl ze toch zichtbaar blijven vanaf het gemeenschappelijke wacht- en speelgebied.

Drempels, ontsluiting, wandelgangen, tussendeuren

Voor het hele plan kan het terras van de foyer van het circus dienen als 'drempelgebied'. Het groen omliggende gebied op onderstaande plattegrond. Vandaar leidt de 'centrale ontsluiting', aangegeven door de groene stippellijn, naar de wachtplaats voor de gondel, het groene vlakje. Deze gondel zet de groene stippellijn voort, om de groepen op de bovenliggende verdieping te ontsluiten. Op deze illustratie ziet men de gele stippellijn van de groep op de begane grond. Op de voorgrond is de 'centrale ontsluiting' te zien van de toegevoegde groep. De groene stippellijn is doorgetrokken rond de hof: de 'wandelgang'.

De doorgetrokken groene lijn geeft het 'drempelgebied' aan, het terras bij het kindercircus. De groene stippellijn ontsluit de groepen, aangegeven met de gele tippellijn. Het deel wat rond de hof leidt kan dienen als 'wandelgang'.

De 'drempelgebieden' voor de groepen worden gevormd door de wachtplaatsen voor de gondel. Daarachter ligt het gebied voor de groep, waar de kinderen uit de betreffende groepen samen kunnen spelen.

Speelgebiedje aan het begin van de galerij

De trappen die naar de bergingen leiden zijn doorgetrokken naar de bovenliggende speelgebiedjes en kunnen daarmee fungeren als 'tussendeuren'. De galerijen zijn ruim bemeten en dat maakt het mogelijk om voor elke woning een plekje te reserveren voor een bankje en misschien wat planten. Een 'drempelgebiedje' voor de woning.

Voor de hof als geheel is er een 'tussendeur' naar het naastgelegen hof, aangegeven door de groene ruitvorm. Hierdoor kunnen burens op ongedwongen wijze de hof binnenkomen, zonder van de 'hoofdingang' gebruik te hoeven maken, het 'drempelgebied' met het terras naast de koepel van het kindercircus.

Detail 'tussendeur' (groene ruitvorm) in plattegrond

Voetgangers en fietsers kunnen de 'centrale ontsluiting' gebruiken, via het 'drempelgebied', terwijl voor het autoverkeer is voorzien in een 'perifere ontsluiting', aangegeven door de blauwe stippellijn.

Aan de linkerkant het 'drempelgebied' voor voetgangers en fietsers. Rechts de toegang voor automobilisten die gebruik maken van de 'perifere ontsluiting'

Nu kunnen de auto's kunnen achter het project worden geparkeerd, en de inzittenden kunnen dan het centrale gebied inlopen ter plaatse van de 'tussendeur'. (Een uitzondering vormen de bewoners van de woningen op de begane grond, aan de noordkant, die als zij dat willen, direct via de achtertuin het huis binnen kunnen gaan.)

Openbare privéruimte

Voor informele gesprekken kan een zogenaamde 'openbare privéruimte' een belangrijke rol spelen: een plek die open is voor iedereen, maar met de schaal van een privéruimte. Hier kan men met enkele andere aanwezigen, terloops in gesprek raken. In dit plan zouden de fontein met het muurtje rondom deze rol kunnen vervullen, ten behoeven van de (groen gestippelde) 'wandelgang'.

De vijver zichtbaar achter de koepel

Deze openbare privéruimte kan ook dienen voor informele contacten tussen bewoners van de hof met buitenstaanders die door de 'tussendeur' de hof zijn binnengekomen.

Situationele kwaliteiten

Situationele kwaliteiten treffen we in dit geval aan in de hoftuin, die bedoeld is om met plezier te verblijven. Door het gras, door de bomen die schaduw bieden en door de muziektent in het midden met bijbehorende bankjes, die optredens mogelijk maakt.

De muziektent in het midden

Om associaties te wekken met kinderspel en met het circus zijn koepels toegepast, op het circus en op de muziektent. Deze 'rijmen' met de koepel van de sterrenwacht, waardoor spelen (circus) en leren (de kosmos) associatief met elkaar verbonden worden. Het dansen van de kolommen van de benedenverdieping is bedoeld om de associatie te wekken met dansen en plezier maken.

Raamwerk

Om als bewonersgroep een stempel op het gebouw te kunnen drukken kan gebruik worden gemaakt van de gevels van het gebouw. Hiervan kan men als totale bewonersgroep een gevelmateriaal en een kleur bepalen. Het 'raamwerk'. Daarnaast kunnen de raamwerken voor de lagere schaalniveaus, de groepen, op een eigen wijze worden vormgegeven. In dit geval zouden de groepen op de verschillende verdiepingen een eigen balustrade kunnen krijgen, in een door de bewoners gekozen materiaal en kleur. Maar de groepen op de begane grond beschikken niet over een balustrade...

Daarom is er voor gekozen om de plafonds van de galerijen als raamwerk op te vatten, waar de betreffende groepen hun eigen kleur aan kunnen geven. Vooral in de avond, als de galerijverlichting brandt, zal dit een sprookjesachtig effect kunnen hebben en daarmee het idee van kindvriendelijkheid en 'circus' onderstrepen.

Deze plafonds kunnen dan weer als raamwerk dienen voor een individuele uitwerking van de gevels van de woningen, het schaalniveau onder dat van de groep. Als men dat nodig vindt, want door de breedte van de galerij is er ruimte om voor elke woning een 'drempelgebiedje' in te richten: een bankje, een tafel en misschien planten, en misschien is dit al genoeg om de individualiteit van de woningen tot uitdrukking te brengen.

Instrumentele kwaliteiten

In dit voorbeeld kunnen de bergingen op de tussenverdiepingen als 'instrumenteel' worden aangemerkt. Daarom zijn ze hier, net als in voorgaande plannen, uitgevoerd in hout. Ook de voorzieningen op de bovenste verdieping, waar men iets kan leren, kunnen worden opgevat als instrumenteel.

Nu kan de gevel tot uitdrukking brengen wat erachter is, zoals privéruimten of groepsruimten, situationeel of instrumenteel, maar zoals we hebben gezien kan een bewonersgroep, als geheel, ook een stempel op het hele gebouw te drukken, (en de sfeer van de directe woonomgeving te bepalen) los van het karakter van de achterliggende ruimten. In het ontwerp van de gevel kan dus gekozen worden welk deel tot het 'raamwerk' behoort. In dit geval is er, omwille van een zekere eenvoud, voor gekozen om de instrumentele voorziening op het dak tot het 'raamwerk' voor het geheel te rekenen.

Instrumentele bovenste verdieping met kinderen die natuurkundige en scheikundige proefjes doen

Verdere uitwerking

Dit *definitief ontwerp* kan weer verder worden uitgewerkt en aangepast, in een aantal overlegondes tussen bewoners, de architect en mogelijke andere belanghebbenden.

Ontwerp: Philip Krabbendam Beeld: Thomas Fell Rubio

10 Het ontwerpen van een 'hôtel'

Bewoners ontwerpen mee

Dit is het vierde voorbeeld van het ontwerp van een hof in een serie van zes. Opnieuw een demonstratie van hoe de ontwerpmethode 'Veld en Volume' waarin een stedenbouwkundig ontwerper de basis legt, die wordt ontwikkeld in een overleg tussen toekomstige bewoners en een architect en uitgewerkt tot een ontwerp door de laatste.

Stedenbouwkundige ruimtelijke opzet

We gaan weer uit van dezelfde stedenbouwkundige ruimtelijke opzet als in de vorige aflevering.

De ' stedenbouwkundige ruimtelijke opzet'

Nieuwe hof

We gaan ons in deze serie bezighouden met de hof links in het midden op bovenstaande illustratie.

De nieuwe hof 1 a 400

Hierbij sluiten we, net als bij de vorige afleveringen, aan op het *voorontwerp* van het niveau van de buurt, zoals dat in de vorige aflevering is weergegeven.

Ook dit keer heeft de stedenbouwkundige geen voorontwerp gemaakt, het idee is dat de stedenbouwkundige doelstellingen hetzelfde blijven als in het vorige deelplan ten aanzien van:

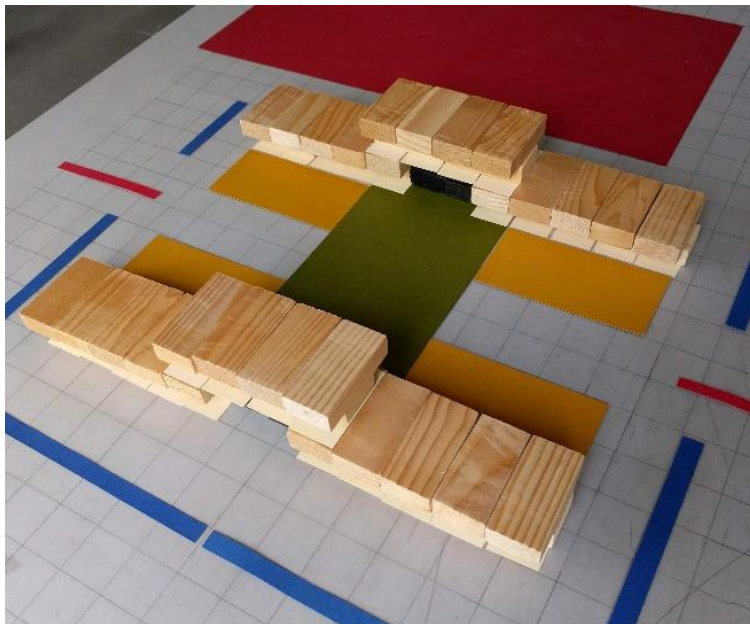
- drempels
- wandelingen
- tussendeuren
- en het onderscheid tussen een 'centrale' en een 'perifere ontsluiting'

De stedenbouwkundige geeft hierbij nog de volgende aanbevelingen.

- dit project moet openheid uitstralen
- het project is bedoeld voor mensen die geen eigen tuin ambiëren
- waarbij zij graag bij het huis parkeren

Verschalen

Om verder te komen met het ontwerp wordt de ruimtelijke opzet, zoals die ontworpen is door de stedenbouwkundige, eerst 'verschaald' van 1 a 400 naar 1 a 200. Zie onderstaande illustratie:

Schaal 1 a 200

Een aantal overlegrondes

Ronde 1

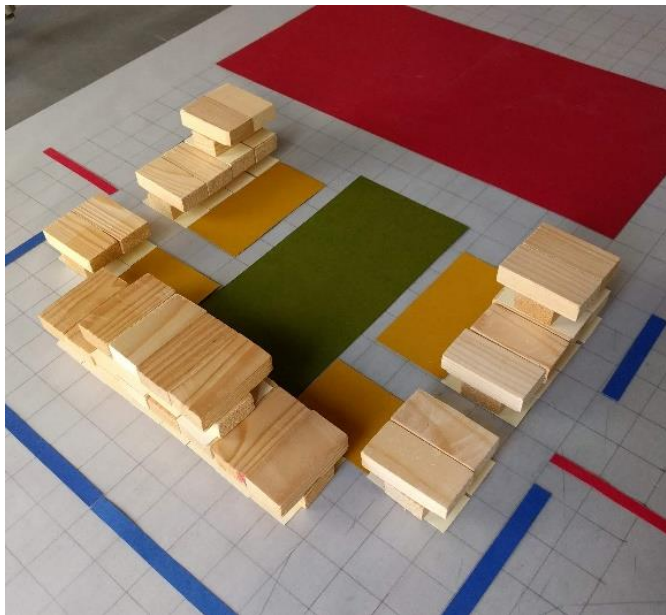
De door de architect 'verschaalde' hof, zie bovenstaande illustratie, wordt nu door een panel van toekomstige bewoners en de architect besproken. Uit dit overleg komt het volgende opmerkingen naar voren:

- De achterste poort mag vervallen, die leidt nergens heen
- De twee groepen aan de buurtkant hebben hun tuin op het noorden, dit kan beter
- Hoe worden de woningen op de tweede verdieping, de maisonnettes, verbonden met de begane grond... bij welke groep horen deze?

Ronde 2

Na een eerste bewerking van de architect zien we het volgende:

- De tuin is nu gericht op het buurniveau, waardoor de groepstuinen (geel) nu op het westen, het zuiden en het oosten zijn georiënteerd. Dit terwijl de hofuin (groen) op het zuiden is georiënteerd.
- Het project heet nu een typologie van wat in Frankrijk een 'hôtel' genoemd wordt. Een stadspaleis. Hieruit wordt het idee geboren om het binnen gebied representatief te maken, zoals men dat ook deed bij het oorspronkelijke 'hôtel'.
- De maisonnettes kunnen nu per twee, gemakkelijk verbonden met de vier groepstuinen, en zo met de betreffende groepen.

*De hofuin gericht op het zuiden. Het binnen gebied kan 'representatief' worden ingericht.
De maisonnettes worden nu worden verbonden met de groepen.*

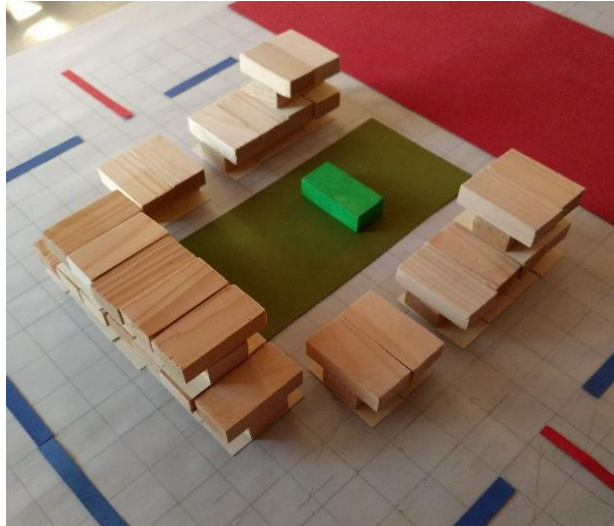
Uit de bespreking met de architect komen nu de volgende punten naar voren:

- Door de nadruk op het binnen gebied kunnen de groepstuinen (de gele velden) eigenlijk wel verdwijnen, dan blijft er een mooie ruime tuin over op het niveau van de hof (het groene veld), klaar om representatief te worden ingericht.
- De vraag is of de auto's aan de buitenkant kunnen parkeren, voor de deur van de woningen op de begane grond
- Aan deze kant kunnen ook de bergingen van de woningen worden gesitueerd, zodat ook de gevel van de hofuin representatief kan blijven.
- De ontsluiting ten behoeve van voetgangers en fietsers kan beter aan de binnenkant liggen, in verband met het 'in de loop' liggen' van het hofuin

Ronde 3

Veranderingen door de tweede bewerking door de architect:

- De groepstuinen opgeheven
- Aan de buitenkant is ruimte gemaakt voor parkeren.
- Toegevoegd is een werkplaats voor het onderhoud van de hofuin (het groene volume)

Groepstuinen opgeheven, ruimte voor parkeren aan buitenkant. Werkplaats voor tuinonderhoud in de toegevoegde ruimte (het groene volume).

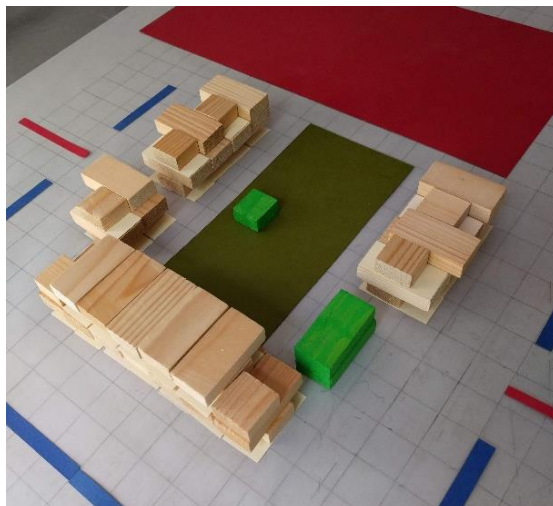
In de bespreking met de architect kwam het volgende naar voren:

- Kunnen de woningen bovenop geen appartementen worden, dan kunnen bewoners die in de tuin aanwezig zijn wat langer van de zon genieten
- De werkplaats voor het onderhoud van de hof tuin, dat in het midden is geplaatst, vind men niet passen bij een representatieve tuin. Kan deze niet naar de zijkant worden verplaatst?

Ronde 4

In het bewerkte plan zien we het volgende:

- The maisonnettes op de tweede verdieping, zijn in verband met de bezonning veranderd in appartementen.
- De werkplaats voor de hof tuin is naar de zijkant geschoven.
- Bovenop de werkplaats heeft de architect een vergaderzaaltje geplaatst, om wat meer volume te hebben op deze plek en omdat de groep toch af en toe eens zal moeten overleggen over gemeenschappelijke zaken
- Op het veld van de hof is een klein gebouwtje gepland, een 'openbare privéruimte', als gelegenheid om bewoners te ontmoeten uit naastliggende hoven, als die binnenkomen via de 'tussendeuren'

(Vorige bladzijde) Deel van de maisonnettes op tweede verdieping zijn veranderd in appartementen. De werkplaats voor de hofuin naar de zijkant geschoven. Hier bovenop is een vergaderzaaltje geplaatst. Middenin de hofuin is een klein gebouwtje gepland, een 'openbare privéruimte', voor ontmoeting met burens die binnenkomen door de 'tussendeuren'.

Uit de bespreking met de bewoners panel komt het volgende:

- Kunnen de maisonnettes aan de noordkant niet ook veranderd worden in appartementen? Dan wonen deze bewoners wat dichter bij de gemeenschappelijke hofuin.
- Men is nog niet tevreden over de plaatsing van de werkplaats en het vergaderzaaltje: nu is de symmetrie van de representatieve tuin verbroken. Kan het onderhoud van de hofuin niet worden uitbesteed, zodat er geen werkplaats voor de hof nodig is, ook vergaderen kan buiten de deur, op buurtniveau.

Maar na enige discussie is men het er over eens dat de werkplaats voor het onderhoud van de tuin en het zaaltje voor vergaderingen toch beter een plaats kunnen vinden op eigen terrein. Dat geeft bewoners de kans het tuinwerk zelf te doen, waardoor zij een aanleiding hebben elkaar te ontmoeten. In lijn hiermee wil men nu ook de vergaderruimte op het terrein houden, om voeling te houden met de plek waarover vergaderd gaat worden. En daar komt bij dat de vergaderruimte ook gebruikt kan worden als flexwerkplek.

-Daarom gaan de bewoners toch akkoord met de aanwezigheid van de werkplaats en vergaderruimte.

Blijft het probleem van de symmetrie en de representativiteit. Kan de tuin zo nog wel representatief worden?

Naar aanleiding van deze vraag ontstond een gedachtewisseling rond de vraag of een tuin eigenlijk wel 'representatief' zou moeten zijn. In het geval van het Franse 'hôtel' betekende dit zoiets als 'mooi'. Maar het was meer: met de symmetrie en zorgvuldig geschoren heggetjes wilden de adellijke bewoners niet alleen laten zien dat zij gevoel voor schoonheid hadden maar ook de middelen om er tuinlieden op na te houden. Het was een show of van smaak en van macht! (Macht door smaak?)

-Door deze discussie wilden de bewoners toch liever een tuin waar het goed toeven is, of liever nog, een avontuurlijke tuin, waar het spannend is, zonder symmetrie of zorgvuldig geschoren heggetjes.

Maar de discussie ging verder, want nu was de representatie verloren gegaan.

Verdiende dit aspect niet ook een nieuwe, eigentijdse betekenis?

Hier kon de architect een bijdrage leveren door het idee van het 'drempelgebied' in te brengen. Waar bewoners van de hof zich, net als bij een veranda of 'porch', kunnen laten zien aan de passanten die in de buurt wonen. Wat ook andersom werkt, want hierdoor hebben de hofbewoners ook zicht op wie er in de buurt wonen. Door de werkplaats en de vergaderruimte terug te plaatsen in de hofuin, en naar de kant van de buurt te schuiven, zou hier een 'drempelgebied' kunnen worden gevormd, voor de representatie in de nieuwe betekenis.

Blijft nog het punt van de functionaliteit. Is een functionele werkplaats wel op z'n plaats in een tuin waar het leven goed is, of avontuurlijk, met andere woorden waar de belevingswaarde voorop staat?

Hier ziet de architect opnieuw een kans om een bijdrage te leveren door te betogen dat beleving en functionaliteit elkaar veronderstellen, als twee kanten van het leven. Want als het gaat om de beleving dan laat je de wereld op je inwerken, en als je een functionele houding aanneemt is dat net andersom, dan werk je zelf in op de wereld. Deze twee houdingen horen bij elkaar. Functionele elementen hoeven dus niet te storen, ze horen erbij!

-De toekomstige bewoners komen tot de conclusie dat zij dit graag aan de architect willen overlaten, als de functionele kant maar geen rommeltje wordt, en niet op een schuurtje gaat lijken, of op een 'informele achterkant'.

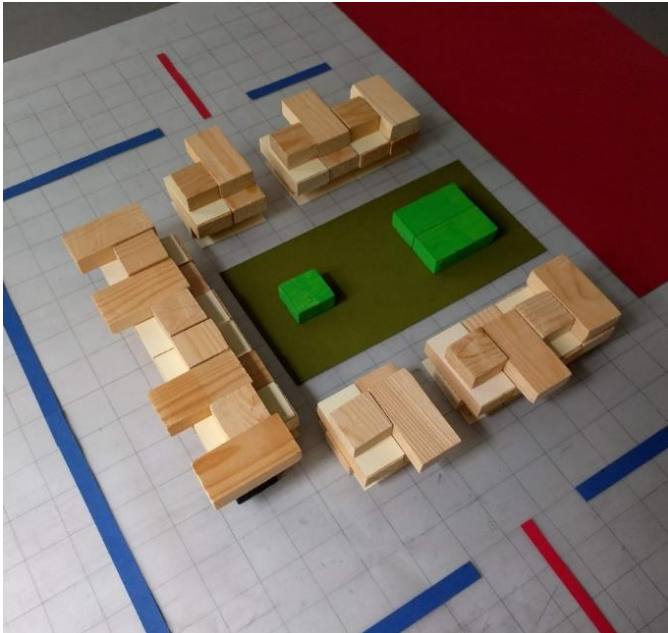

Niet dit

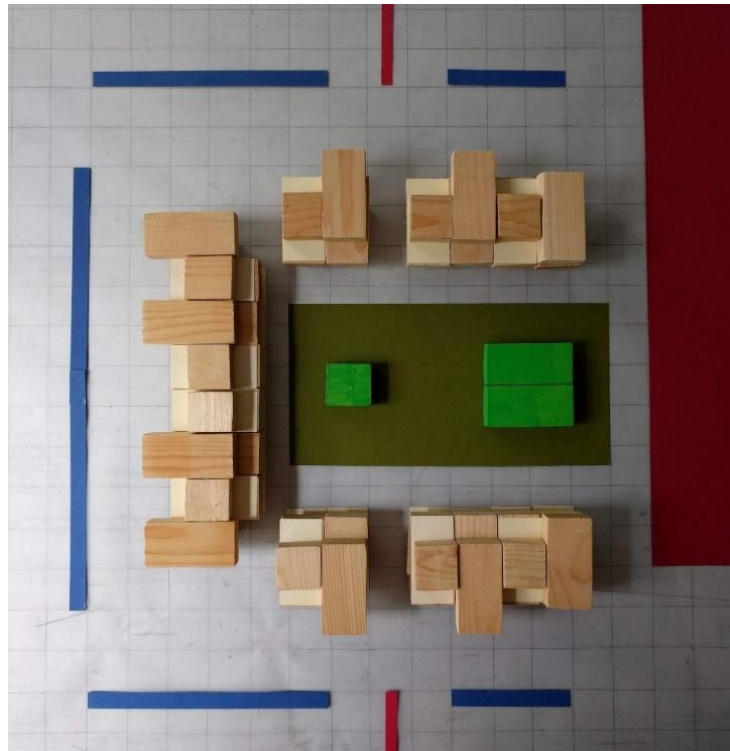
Ronde 5

Op grond van het overleg heeft de architect de volgende veranderingen aangebracht:

- De werkplaats en het vergaderzaaltje annex kantoor voor flexwerken zijn terug in de hoftuin, nu aan de kant van de buurt, zodat hier een 'drempelgebied' kan worden ontworpen.
- Alle maisonnettes zijn nu veranderd in appartementen

De werkplaats en het vergaderzaaltje annex kantoor zijn terug in de hoftuin, dicht bij de buurt, zodat hier een 'drempelgebied' kan ontstaan. Alle maisonnettes op de bovenverdieping zijn nu appartementen.

Aanbeveling

Deze 'ruimtelijke opzet' is voldoende uitgekristalliseerd, tot slot nog een laatste aanbeveling van de bewoners:

-Zie of de bewoners van de appartementen kunnen parkeren op de hoeken aan de buitenzijde, daar kunnen dan ook de liften geplaatst worden.

Volgende hoofdstuk

De bespreking van het 'definitieve ontwerp' zoals de architect dat heeft uitgewerkt

Ontwerp: Philip Krabbendam; Beelden in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

11 Definitief ontwerp van het 'hôtel'

In dit hoofdstuk kijken we naar het definitieve ontwerp waarin de architect geprobeerd heeft de wensen van de bewoners te realiseren in het definitieve ontwerp.

Drempels, wandelgangen, flaneren, ontsluiting, tussendeuren

Het groene kader geeft het 'drempelgebied' aan tussen de hof en het buurtje. Vanaf dit 'drempelgebied' kunnen bewoners zich oriënteren op het buurtje, terwijl voorbijgangers uit de buurt, door de aanwezigheid van hofbewoners, een idee kunnen krijgen van wie er in de hof wonen. Zo is deze 'drempel' een verbinding tussen de hof en het buurtje.

Ook bij de voordeuren van de individuele woningen is ruimte voor een 'drempelgebiedje' met een bankje, misschien een tafel en wat planten. Deze kan de bewoners van de individuele woningen verbinden met de bewoners van de hof.

De groene stippellijnen kan dienst doen als 'wandelgang' vanwaar men, rond de tuin wandelend, een idee kan krijgen van wat zich op dit niveau afspeelt.

De groene stippellijn geeft ook de 'centrale ontsluiting' aan, voor voetgangers en fietsers. Deze is zo gelegen dat de gemeenschappelijke hof tuin 'in de loop' ligt als men uit gaat of thuis komt.

Het is op dit schaalniveau misschien niet nodig om op deze manier in contact te komen met medebewoners, maar deze 'wandeling' is ook geschikt om te 'flaneren', namelijk als men al rondwandelen de blik niet naar het binnengebied richt, maar naar buiten, waar men bewoners kan aanspreken die zich op hun 'drempelgebiedje' bevinden, voor de woning.

Wie met de auto komt of gaat, kan gebruik maken van de 'perifere ontsluiting', aangegeven door de blauwe stippellijn. Langs deze weg komt men niet langs de hof tuin, al is dat wel mogelijk voor wie dat wil, door gebruik te maken van een van de doorgingen tussen de 'perifere ontsluiting' en de hof tuin.

De groene ruitvormen geven de 'tussendeuren' aan, waardoor bewoners uit naastgelegen hoven op informele wijze toegang verschaft tot de hof.

Het groene kader: 'drempelgebied' van de hof, groene stippellijn: de 'wandeling', tevens 'centrale ontsluiting' voor voetgangers en fietsers, blauwe stippellijn: 'perifere ontsluiting' voor autoverkeer.

Het 'drempelgebied' van de hof

De route die beide 'tussendeuren' verbindt

Openbare privéruiimte

Voor informele gesprekken kan een zogenaamde 'openbare privéruiimte' een belangrijke rol spelen: een plek die open is voor iedereen, maar met de schaal van een privéruiimte. Hier kan men met (enkele) andere aanwezigen, terloops in gesprek raken. In dit plan bestaat deze ruimte uit een viertal bankjes die in een halve cirkel zijn geplaatst. Niet te dicht bij elkaar, niet te ver van elkaar, maar op een afstand die een gesprek mogelijk maakt zonder dat men zich verplicht voelt. Deze plek kan dienst doen om bewoners in contact te brengen met buitenstaanders, het kan ook een plek zijn waar bewoners na een wandeling in de 'wandelgang' rond de tuin, om met elkaar de stand van zaken in de hof te bespreken in een informele sfeer.

Op de achtergrond: de 'openbare privéruimte'

Situationele kwaliteiten

De tuin is wat de vormgeving betreft heel dynamisch. Als nu het gebouw de statigheid van de typologie van het 'hôtel' zou behouden, zou deze dynamiek er misschien misplaatst uitzien. Daarom heeft de architect ervoor gezorgd dat het gebouw een aanzet geeft, zoals omstanders van de dansvloer met lichte bewegingen de maat aangeven, waardoor degenen op de dansvloer zich niet ongemakkelijk zullen voelen. Om mee te doen met de dynamiek van de hofuin zijn er op de galerij van de tweede verdieping twee taps lopende verbredingen toegevoegd.

Raamwerk

Om als bewonersgroep een stempel op het gebouw te kunnen drukken kan gebruik worden gemaakt van de gevels van de slaapverdiepingen. Hiervan kan men als totale bewonersgroep een gevelmateriaal en een kleur bepalen. Tegen deze achtergrond kunnen de individuele woningen zichtbaar worden gemaakt door toevoeging van drempelgebiedjes bij de voordeuren: volgens beproefd recept een bankje, een tafel en misschien wat planten.

Instrumentele kwaliteiten

Parkeren aan de buitenkant, aan de 'perifere ontsluiting', vraagt nog om een nadere bepaling van het karakter van deze buitenkant. De architect had ervoor kunnen kiezen om ook deze zijde situationeel te maken, maar aangezien hier ook de bergingen zijn gesitueerd, heeft de architect ervoor gekozen deze kant instrumenteel vorm te geven. Voor wie vreest dat dit neerkomt op een informele kant, met rommelige uitbouwjes, achtergelaten bouwmaterialen, motorblokken of afgedankte meubelen, raadplege de illustratie.

Instrumentele buitenkant van de hof

Nu zijn hier toch een aantal potten met planten verschenen, dat is een gevolg van de gewoonte van bewoners om een instrumentele vormgeving toch te voorzien van situationele elementen. (Iets wat Le Corbusier ook ondervonden heeft in Pessac...)

De werkruimte in de hof tuin is ook instrumenteel, maar in dit geval is het toch moeilijker om te voorkomen dat het er rommelig uit gaat zien, met kruiwagens, een grasmaaier, bergen van afgevalen bladeren, composthoppen of afgedankte tegels...

Daarom heeft de architect de gevel en het voorgebied van de werkplaats omringd met een cirkelvormige heg.

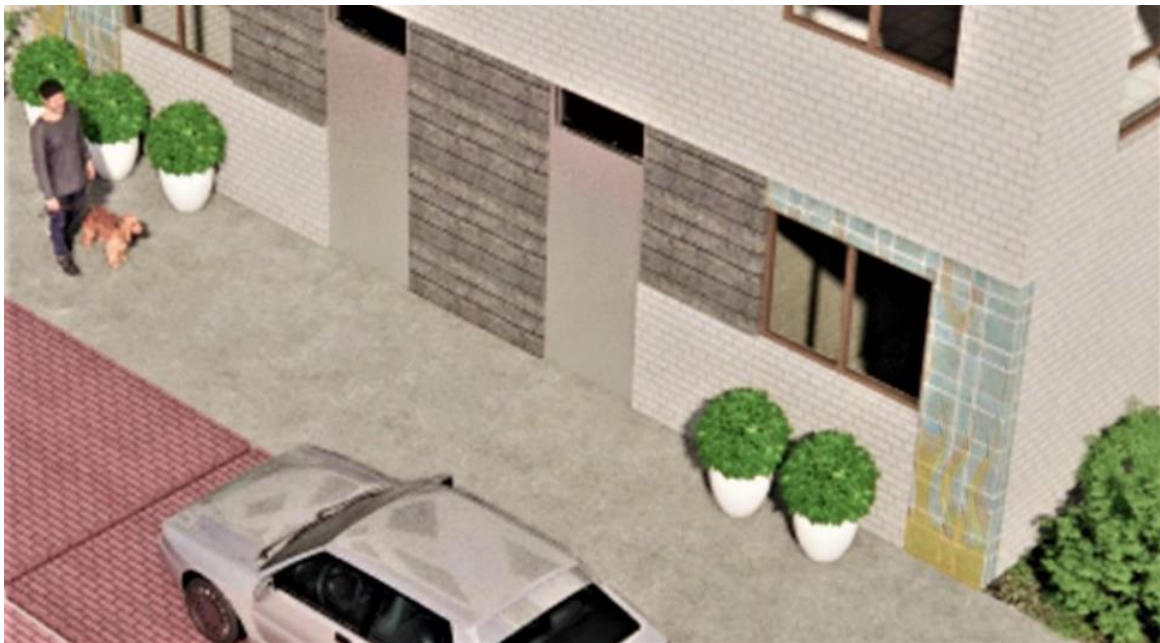

Een rommeltje, afgeschermd door een heg

Zoals we eerder gezien hebben kunnen instrumenten worden voorzien van *impliciete* situationele kwaliteiten. Deze kunnen, associatief, de betekenis van instrumenten verduidelijken. Zo is een instrumentele brandweerauto rood, een kleur die geassocieerd kan worden met urgentie.

Voor keukens zijn er verschillende 'situationele settings' verkrijgbaar die de functionaliteit van de keuken in een bepaald daglicht stellen door in de vormgeving te verwijzen naar het verleden (een traditionele keuken), naar de natuur (een duurzame) of naar de techniek (een professionele keuken).

In dit plan zijn de bergingen voorzien van houten delen, met als associatie het schuurtje in de tuin. Een deel van de gevel is voorzien van tegels. Deze zijn bedoeld om de associatie te wekken met de achterliggende keuken. Daarbij zijn zij voorzien van de kleur blauw, die verwijst naar water, en de kleur oranje, die verwijst naar de warmte van het fornuis: naar water en het vuur, de hoofdrolspelers in het functioneren van de keuken.

Impliciete situationele kwaliteiten van de instrumentele gevel van de begane grond: hout voor de bergingen, blauwe en oranje tegels voor de keuken

Verdere uitwerking

Dit *definitief ontwerp* kan weer verder worden uitgewerkt en aangepast, in overleg met bewoners, de architect en mogelijke andere belanghebbenden.

Ontwerp: Philip Krabbendam Beeld in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

12 Het ontwerpen van een 'doos bonbons'

Bewoners ontwerpen mee

Dit is het vijfde voorbeeld in een serie van zes. Opnieuw een demonstratie van hoe de ontwerpmethode 'Veld en Volume' kan worden toegepast in een situatie met verschillende actoren: een stedenbouwkundig ontwerper, een architect en toekomstige bewoners.

Stedenbouwkundige ruimtelijke opzet

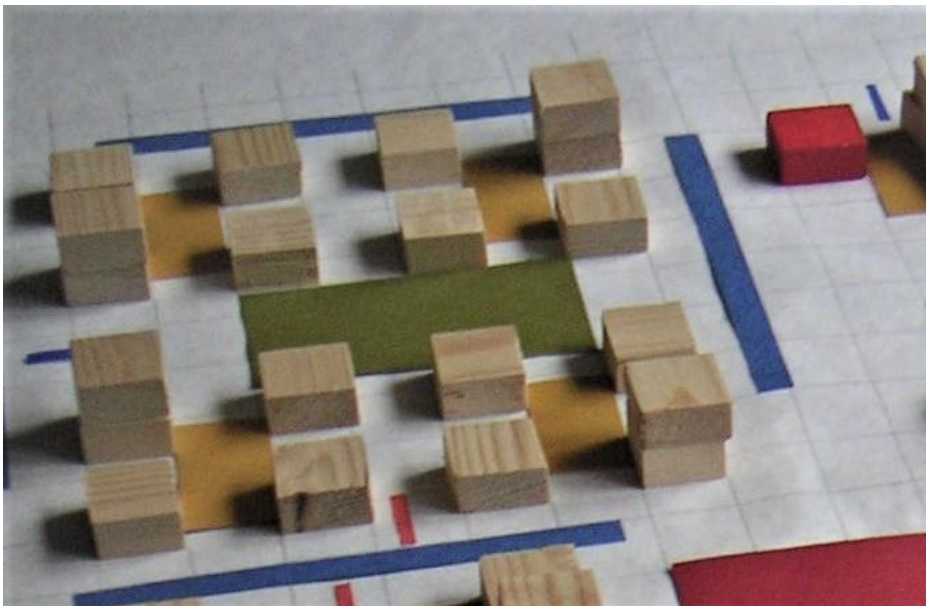
We gaan weer uit van dezelfde 'stedenbouwkundige ruimtelijke opzet' als in de vorige afleveringen.

De 'stedenbouwkundige ruimtelijke opzet'

Nieuwe hof

We gaan ons in deze aflevering bezighouden met de hof links achter op bovenstaande illustratie.

De nieuwe hof schaal 1 a 400

Hierbij sluiten we, net als bij in de vorige afleveringen, aan op het *voorontwerp* van het rode veld, dat verwijst naar het niveau van de buurt, dat eerder is weergegeven.

Ook dit keer heeft de stedenbouwkundige geen voorontwerp gemaakt, het idee is dat de stedenbouwkundige doelstellingen hetzelfde blijven als in vorige deelplannen ten aanzien van:

- drempels
- wandelingen
- tussendeuren
- en het onderscheid tussen een centrale en een perifere ontsluiting

De stedenbouwkundige geeft hierbij nog de volgende aanbevelingen.

- deze hof is bedoeld voor bewoners die een 'twee onder een kap' woning ambiëren
- de nadruk zal liggen op de directe burens, op het hofniveau kan volstaan worden met wat speelplek voor schoolgaande kinderen

Verschalen

Om verder te komen met het ontwerp wordt de *ruimtelijke opzet* van de stedenbouwkundige eerst 'verschaald' van 1 a 400 naar 1 a 200. Zie onderstaande illustratie:

Schaal 1 a 200

Een aantal overlegrondes

Ronde 1

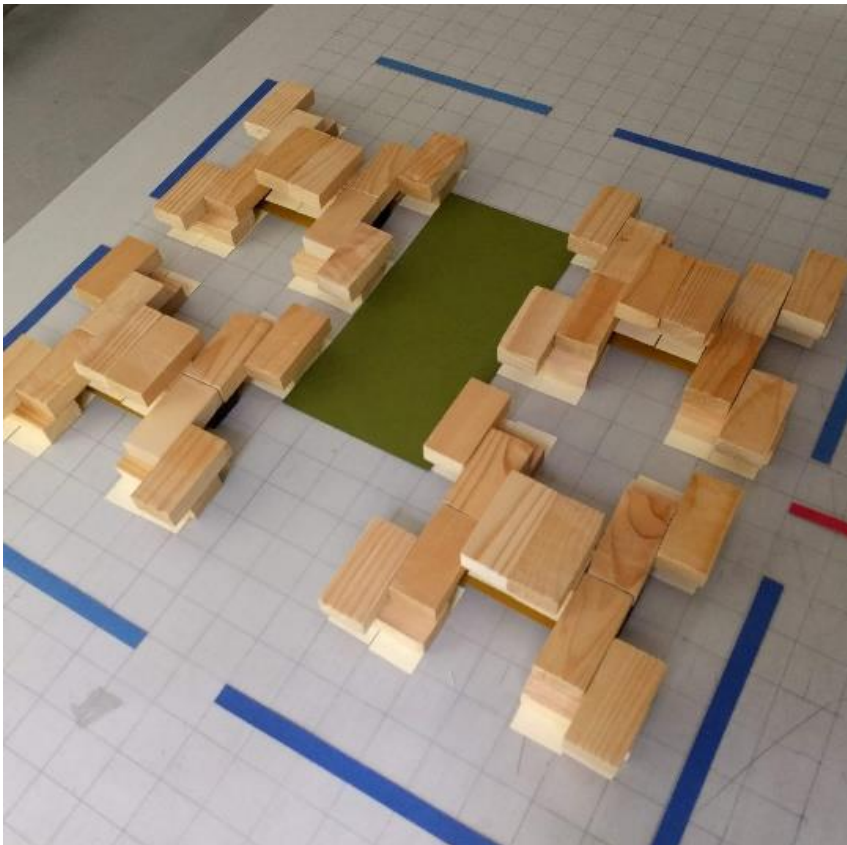
De door de architect 'verschaalde' hof wordt nu door een panel van toekomstige bewoners en de architect besproken. Hierbij wordt de volgende opmerking gemaakt:

- De gestapelde woningen zijn minder betrokken op het groepsniveau en hebben geen compenserende kwaliteiten.

Ronde 2

Voor de volgende ronde heeft de architect een paar veranderingen aangebracht:

- De groepsruimte overdekt om hierop de gestapelde woningen een plaats gegeven. De daken van de grondgebonden woningen kunnen nu als daktuin worden ingericht, met beplanting en vijvers (waterberging). Hierdoor kunnen de gestapelde woningen beschikken over een compenserende kwaliteit, zij lijken op 'penthouses' in het midden van een grote, uitwaaiende, daktuin
- De consequentie is dat de groepstuinen nu overdekt zijn omgetoverd tot atrium.

De gestapelde woningen hebben hun eigen daktuin, de groepstuinen zijn veranderd in een atrium

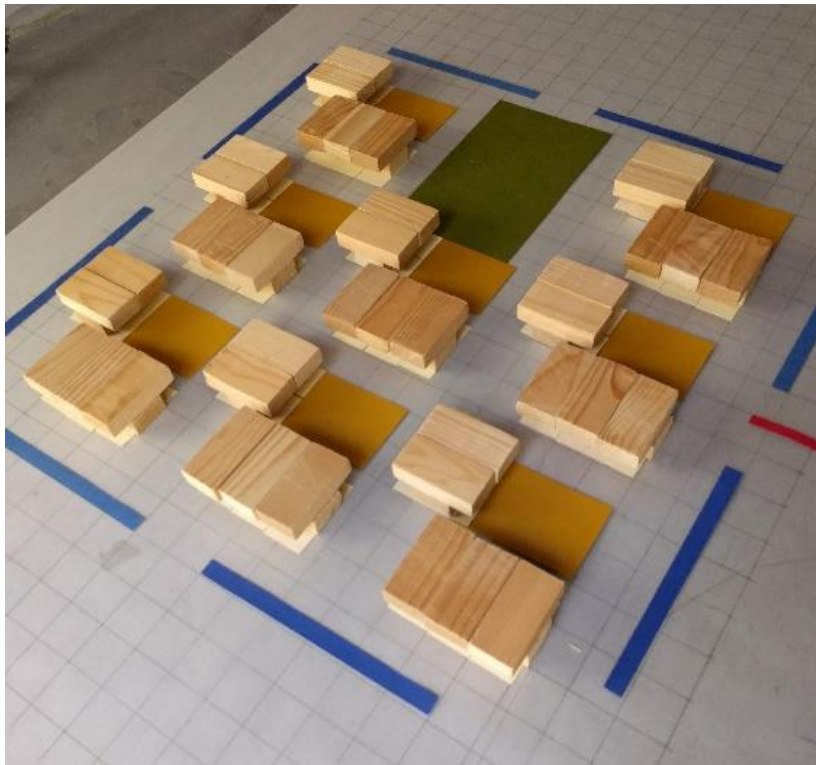
Deze eerste bewerking door de architect wordt met de toekomstige bewoners besproken.

- Zij menen dat de gestapelde woningen in deze opzet nog meer zijn afgekeerd van het groepsniveau
- Er is nu een overdekte groepsruimte ontstaan, het atrium, dat is niet de bedoeling
- En is het aantal van 10 woningen per groep niet te groot?

Ronde 3

De architect heeft nu:

- De groepsgrootte verkleind naar 5 woningen per groep, waarbij alle woningen met de grond en de met groepstuin verbonden zijn. Een concessie: er is nu in elke groep een tussenwoning geïntroduceerd.
- De groepstuinen zijn weer terug in de open lucht, en georiënteerd op het Zuidwesten.

Nu groepen van 5 woningen, waarvan 1 tussenwoning, tuinen weer open

Uitkomsten van het overleg tussen de architect en de bewoners:

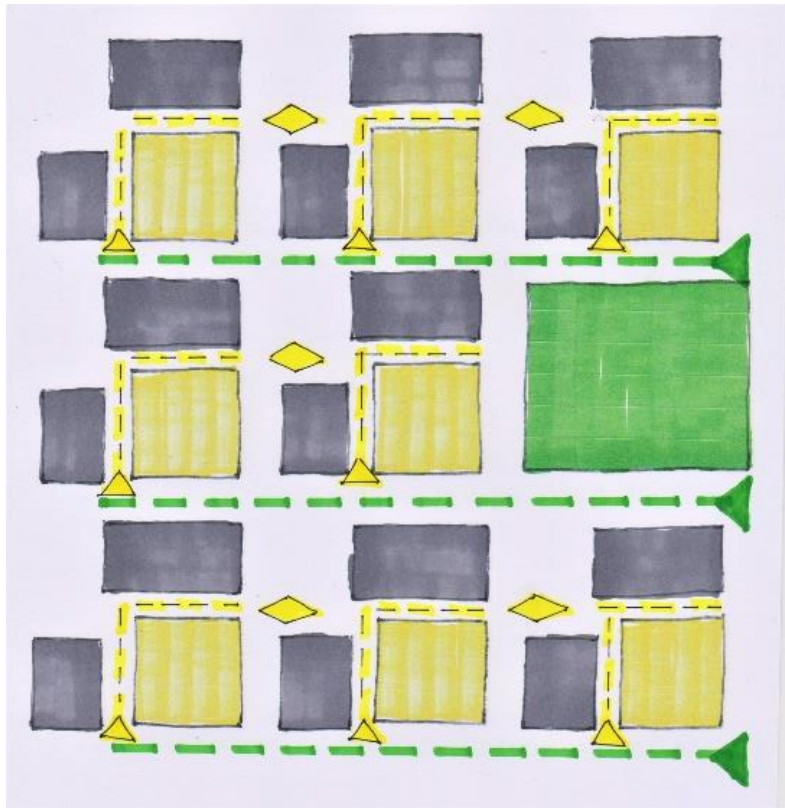
- Men is tevreden over de grootte van de groepen en over de tussenwoning is geen probleem
- De kleinschaligheid van het plan spreekt aan, de vergelijking wordt getrokken met oude vissersdorpjes als Marken. En denkend aan hoe de verschillende tuininrichtingen de groepen herkenbaar zullen maken, wordt het plan vergeleken met een doos bonbons.
- Het groene veld is bedoeld als speelgebied van de hof. Dit ligt aan de kant van het buurtje, en door de overzichtelijkheid ervan kan deze voorziening tegelijkertijd de functie van 'drempelgebied' vervullen. Hetzelfde geldt voor de groepstuinen, die net als de groepstuinen van het 'dorpspleintje' en de 'kunstfabriek', als drempel kunnen worden opgevat.

Ronde 4

Het is duidelijk dat de architect door kan gaan met deze opzet. Er moeten echter nog een aantal vragen worden beantwoord voordat het definitief ontwerp gemaakt kan worden.

-Om een begin te maken heeft de architect de ontsluitingsstructuur, die in deze stedenbouwkundige opzet het principe van de 'boom' volgde, vertaald naar de grid structuur.

De boomstructuur vertaald naar een grid

De hof wordt ontsloten vanaf het (rode) buurniveau, aan de rechterkant van de illustratie, volgens de drie groene stippellijnen.

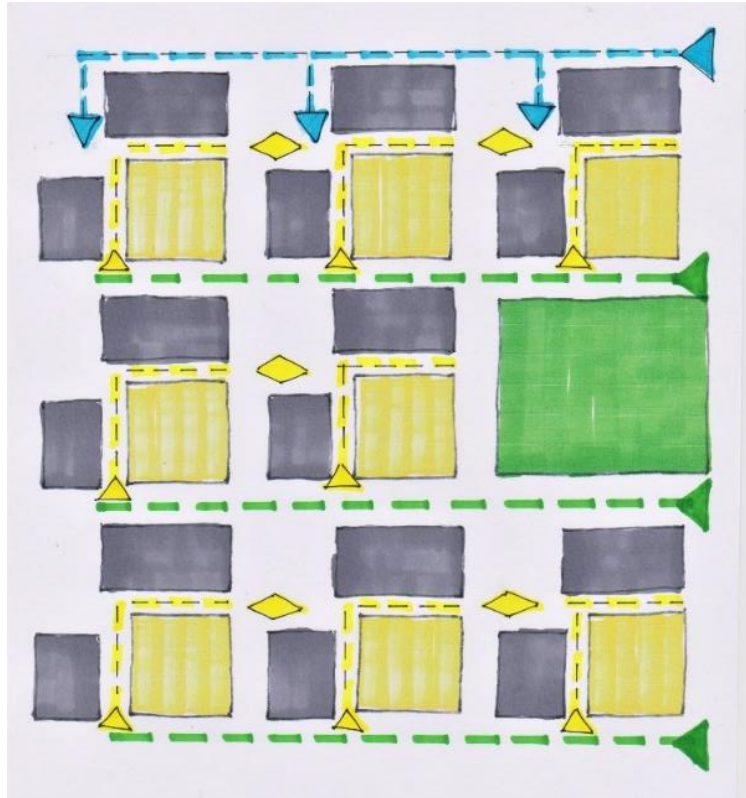
Deze (groene) ontsluitingen takken af, volgens de gele stippellijnen, naar de voordeuren van de woningen, en voeren langs de gele velden, de groepstuinen.

-In deze opzet is het mogelijk de groepsniveaus van 'tussendeuren' te voorzien, zie de gele ruitvormen.

Uit het overleg tussen de bewoners en de architect komt het volgende naar voren:

-Het grid laat ruimte voor een 'perifere ontsluiting', een ontsluiting voor de auto, 'buitenom' naar de groepen, zie de blauwe stippellijn in de onderstaande illustratie. (De andere twee 'perifere ontsluitingen', die lopen langs de bovenste en de middelste groene stippellijn zijn hier omwille van de overzichtelijkheid weggelaten)

-De bewoners zien geen bezwaar tegen deze ontsluiting, behalve misschien dat de buitenste stippellijnen niet langs het groene veld komen Hierdoor ligt deze gedeelde voorziening niet 'in de loop'... Dit lijkt onvermijdelijk en overkomelijk.

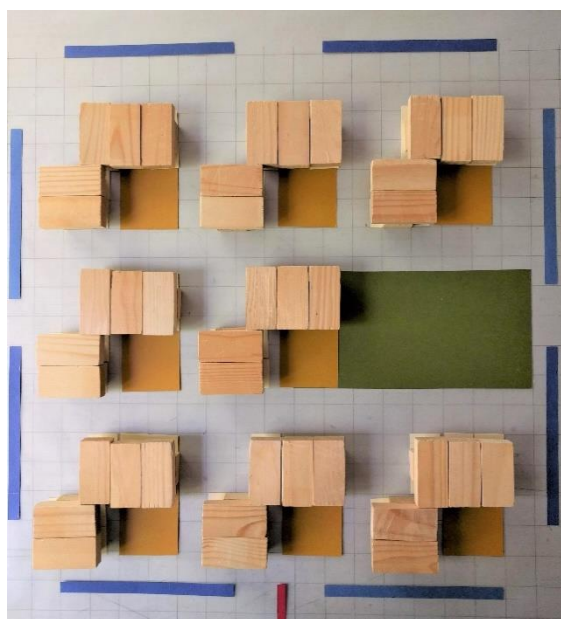
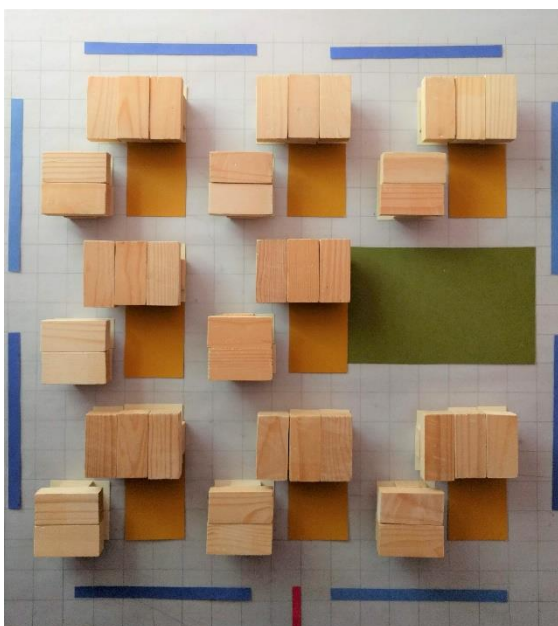

Blauwe stippellijn: bovenste van de drie perifere ontsluitingen

Tenslotte wordt de vraag voorgelegd waar men wil parkeren. Blijft de hof autovrij en maakt men gebruik van een deelauto per groep? Dan kan op het groene veld geparkeerd worden, aan de buitenkant. Of wil men per woning een parkeerplaats, zo mogelijk voor de deur?

-De groep kiest voor het laatste, met de aantekening dat een parkeerplaats, als de bewoner deze niet nodig heeft, tot een voortuintje kan worden omgevormd.

Om ruimte te maken voor parkeerplaatsen kunnen de groepen iets worden 'ingedikt'.

Aanbevelingen

Tenslotte wil de groep de architect nog twee aanbevelingen meegeven:

- De 'tussendeur' (de rode strip onderin de illustratie), die de hof verbindt met de naastgelegen hof, ligt direct tegenover een van de groepstuinen. Kan deze niet vervallen? De hof is immers open genoeg aan de kant van het buurniveau (rechts op de illustratie). Door de open grid structuur verschaffen twee van de ontsluitingswegen hier een 'onbewaakte' toegang tot de hof. Aanvankelijk leek dat een (overkomelijk) nadeel, nu blijkt dit een onbedoeld voordeel: want nu kunnen deze ontsluitingen dezelfde functie vervullen als de 'tussendeuren': informeel toegang verlenen aan 'buitenstaanders'.
- Verder pleit men voor zonnecellen op de daken, mogelijk voor de productie van waterstof als energie opslag.

Volgende hoofdstuk

Het *definitief ontwerp* van de hof, waarin de gevraagde kwaliteiten zijn vormgegeven.

Ontwerp: Philip Krabbendam Beelden in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

13 Het definitieve ontwerp van de 'doos bonbons'

In dit hoofdstuk kijken we naar het definitieve ontwerp waarin de architect geprobeerd heeft de wensen van de bewoners te realiseren in het definitieve ontwerp.

Drempelgebieden, wandelgangen, zijdeuren en ontsluiting

Een 'drempelgebied' is bedoeld om te representeren wat zich achter de drempel bevindt. Maar als je zicht hebt op het gehele gebied dan is een representatieve drempel niet nodig. Dit hebben we eerder gezien bij de groepstuinen van het 'dorpspleintje' en van de 'kunstfabriek'. Je zou ook kunnen zeggen dat de groepstuinen hier als geheel konden fungeren als drempelgebied, als plek vanwaar groepsbewoners zicht hebben op het niveau van de hof, terwijl omgekeerd bewoners van de hof zicht hebben op de groepen. Hetzelfde geldt voor de groepstuinen in dit plan. Zie onderstaande illustratie.

De groepstuin is tevens drempelgebied

Niet alleen de groepstuinen, maar ook de woonkamers kunnen in dit ontwerp als drempelgebied worden opgevat, omdat men vanuit de groepstuinen zicht heeft op de hele woonkamer. Zo is een representatief drempelgebiedje in de vorm van een zitje naast de voordeur, zoals we dat zagen in eerdere ontwerpen, hier niet nodig.

Woonkamer als drempelgebied

Hetzelfde geldt voor de hofvoorziening, de speelplek aan de toegangskant van de hof. Deze is in z'n geheel te overzien, en kan daardoor tegelijkertijd als drempelgebied fungeren. Zie het groene raamwerk op onderstaande illustratie.

Plattegrond van de gehele hof

De groene stippellijnen geven de ontsluiting aan, voor voetgangers en fietsers, van de verschillende groepen. Tegelijkertijd geven zij de 'wandelingen' aan (al staat het bewoners natuurlijk vrij om vele verschillende manieren door het plan te wandelen).

De blauwe stippellijnen geven de 'perifere ontsluitingen' van de groepen weer, voor gemotoriseerd verkeer. Aan deze kant bevinden zich ook de parkeerplaatsen.

De gele stippellijnen geven de ontsluitingen aan van de woningen. Tussen de groepen is er rekening gehouden met 'tussendeuren', zie de gele ruitvormen.

De 'tussendeuren' tussen op het niveau van de hof zijn hier wat anders geïnterpreteerd dan in eerdere plannen. In plaats van een doorgang naar een naastliggende hof wordt de functie van tussendeur hier vervuld door de met groene ruiten aangegeven toegangen aan de zuidkant van het plan, waar dit aansluit op het buurniveau.

Openbare privéruimten

Voor degenen die door het plan wandelen, voor informele 'wandelgangcontacten', zijn er openbare 'privéruimten' ontworpen aan de achterkant van het project, zie illustratie, ruimten die gedefinieerd worden door twee muurtjes die loodrecht op elkaar staan. Dit is een opstelling die de meeste kans biedt op onderling contact. Als één muurtje bezet is en een tweede wandelaar wil ook even uitrusten, dan kan deze op het andere muurtje plaatsnemen. Een gesprek is dan niet nodig, men zit op een eigen muurtje, maar wel mogelijk, de muurtjes zijn verbonden.

Openbare privéruimten aan noordkant

Bij de toegangen van de groepstuinen zien we ook schuin geplaatste of ronde muurtjes. Deze definiëren een plek waar groepsleden bij thuiskomen of uitgaan even tijd kunnen maken voor een gesprekje. Een oplossing die we ook gezien hebben bij het 'dorpspleintje' en de 'kunstfabriek'. Aan de westzijde van het project zijn ook plekjes gedefinieerd voor contacten tussen groepsgenoten, maar deze liggen aan de andere kant van de ontsluiting, buiten de groepstuin.

Illustratie toegangen aan de westzijde

Situatieve kwaliteiten

De groepstuinen en de speelplek voor de gehele hof, zijn 'situatief' bedoeld, als voorzieningen waar de beleving voorop staat. Bij de voorziening voor de hof als geheel zijn, omwille van de dynamiek, ronde vormen toegepast om een associatie te introduceren met een draaimolen.

Speelgebied voor de hof

Raamwerk

Om bewonersgroep de kans te geven om hun stempel op het gebouw te drukken kan gebruik worden gemaakt van een 'raamwerk'. Zo zijn in de voorafgaande ontwerpen de hoven als geheel, de groepen en de woningen voorzien van een eigen stempel, door toepassing van een gevelbekleding met een door bewoners gekozen kleur en materiaal.

In dit ontwerp zou elke groep een eigen gevelbekleding kunnen krijgen. Denk aan de metafoor van de bonbons. Om een stempel op het geheel te drukken zouden de bewoners het stratenplan van eigen gekozen materialen kunnen voorzien. Dit zou recht doen aan de metafoor van de 'doos bonbons'. Het is echter de vraag of de eenheid van het project dan niet verloren zou gaan. Daarom heeft de architect ervoor gekozen de gevelbehandeling van het gehele project gelijk te houden door toepassing van witte bakstenen.

Het was nog mogelijk geweest om de gevels aan de tuinkant, een eigen gevelbehandeling te geven, als raamwerk voor de groepen. Of anders om de onderkant van de overstekende slaapverdiepingen van een eigen kleur te voorzien, zoals bij de galerijen van de 'gezinsvriendelijke hoogbouw'.

Maar nu zullen de tuinen het stempel van de bewoners van de groep dragen, en omdat de woningen direct aan de tuinen grenzen, kunnen we zeggen dat deze indirect bestempeld zullen zijn als woningen die tot de groep behoren. Deze overweging heeft de architect doen besluiten af te zien van het idee van een 'raamwerk' om een andere overweging te honoreren, namelijk het evenwicht tussen eenvoud en afwisseling.

Perspectief van de hof uit het zuidwesten

Als we even terugdenken aan het schaalniveau van het buurtje, dan rijst misschien de vraag hoe de bewoners hun stempel op dit niveau kunnen drukken en of dat genoeg is om de eenheid van het buurtje tot uitdrukking te brengen... De hoven hebben immers allemaal hun eigen stempel gekregen. Hier zal misschien toch gekeken moeten worden naar de mogelijkheden die de ontsluiting biedt om een stempel te dragen dat tot uitdrukking brengt dat er inderdaad zoets is als een buurtje, waar de verschillende hoven toe behoren. En misschien kan de eenheid op subtiele wijze worden onderstreept door in het hele buurtje dezelfde kozijnen toe te passen.

Maar misschien hoeven we ons, net als bij de woningen van de groepen, niet te veel zorgen te maken over een 'raamwerk' op dit schaalniveau, omdat de hoven direct grenzen aan de gedeelde voorzieningen, die het stempel dragen van de bewoners van de buurt.

Instrumentele kwaliteiten

De gevels van de bergingen en de keukens zijn in deze hof op dezelfde wijze uitgevoerd als in het 'hôtel', namelijk houten delen voor de bergingen en een betegeling van de gevel van de keukens, *impliciete* situationele kwaliteiten, die bedoeld zijn te verwijzen naar respectievelijk een schuurtje in de tuin en de keukens.

Nu zijn deze ruimten niet letterlijk 'vertaald' naar de buitenkant van de gevel. Het lijkt meer op de toepassing van het 'vensterrecht' zoals Friedensreich Hundertwasser dat geformuleerd heeft: dit is het recht van bewoners om van binnenuit de buitenkant van de gevel te bewerken, zover als de lengte van hun armen dat toestaat. Dit geeft wat speelruimte bij het tot uitdrukking brengen van de achterliggende functies.

Het betegelde gedeelte van de keukens wijkt iets af: waren in het vorige plan vlammen op de tegels aangebracht, om de associatie te wekken met het koken, bij nader inzien werd deze verwijzing te letterlijk gevonden zodat nu oranje gele en rode tegels op een meer abstracte manier naar de hitte van het koken verwijzen. Het blauw van de tegels blijft gehandhaafd, als verwijzing naar het gebruik van water in de keukens.

Illustratie gevel met berging en keuken

Andere instrumentele elementen die zichtbaar zijn vanaf de buitenkant zijn de zonnepanelen met daaronder de installatieruimten waar de energie van de opgewekte stroom wordt opgeslagen in waterstof. Voor de gevelbekleding van deze instrumentele ruimten is het zelfde materiaal gekozen als voor de bergingen, namelijk houten delen.

Illustratie zonnepanelen en installatie ruimten

Ontwerp: Philip Krabbendam Beeld: Thomas Fell Rubio

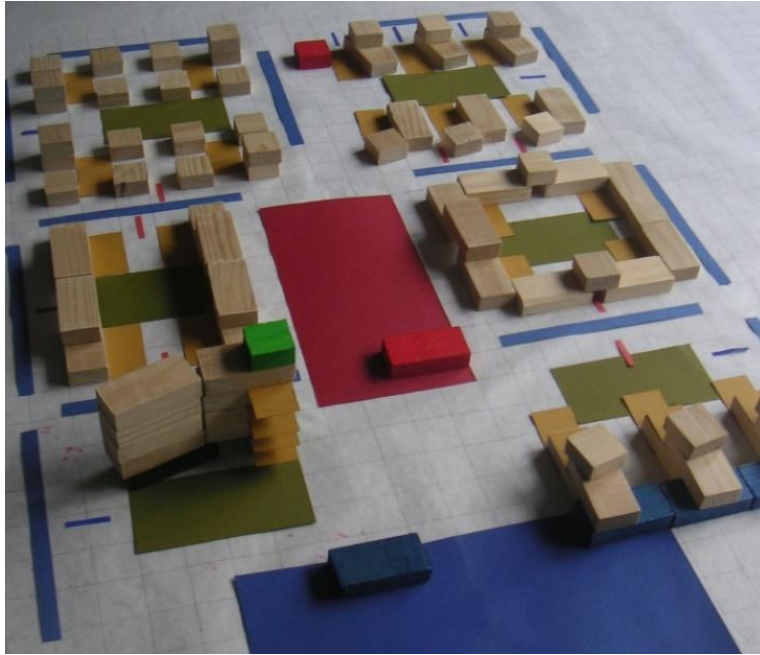
14 Het ontwerpen van een 'gebergte'

Bewoners ontwerpen mee

Dit is het zesde en laatste ontwerp voor een hof. Opnieuw een demonstratie van hoe de ontwerpmethode 'Veld en Volume' kan worden toegepast in een situatie met verschillende actoren: een stedenbouwkundig ontwerper, een architect en toekomstige bewoners.

Stedenbouwkundige ruimtelijke opzet

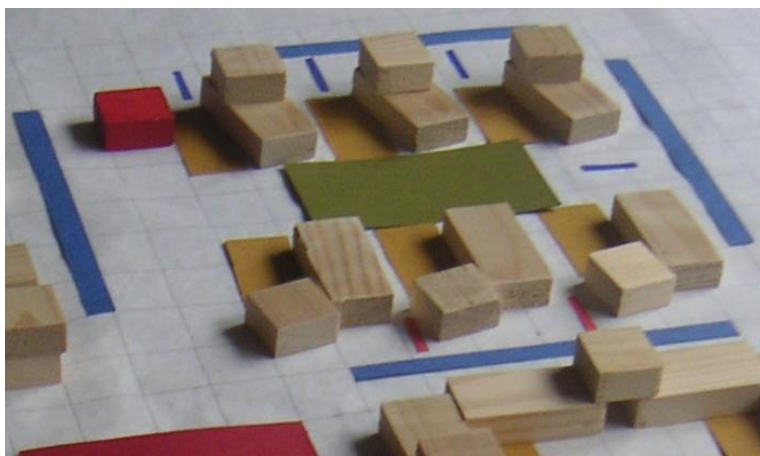
We gaan weer uit van dezelfde *stedenbouwkundige ruimtelijke opzet* als in de vorige aflevering.

De ' stedenbouwkundige ruimtelijke opzet'

Nieuwe hof

We gaan ons in deze serie bezighouden met het deelplan rechts achter op bovenstaande illustratie.

De nieuwe hof schaal 1 a 400

Hierbij sluiten we, net als bij in de vorige afleveringen, aan op het *voorontwerp* van het rode veld, dat verwijst naar het niveau van de buurt, dat in de vorige aflevering is weergegeven.

Ook dit keer heeft de stedenbouwkundige geen *voorontwerp* gemaakt, het idee is dat de stedenbouwkundige doelstellingen hetzelfde blijven als in het vorige deelplannen ten aanzien van:

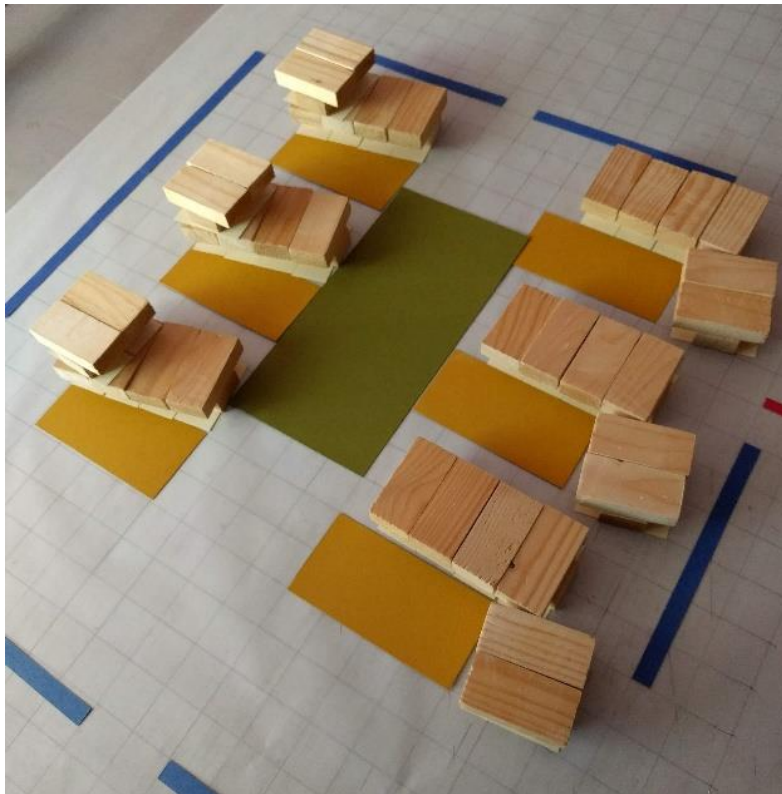
- drempels
- wandelingen
- tussendeuren
- en het onderscheid tussen een centrale en een perifere ontsluiting

De stedenbouwkundige geeft hierbij nog de volgende aanbevelingen.

- De verhoogde bebouwing van deze hof is bedoeld om te werken als een soort 'gebergte' om de achtergrens van het buurtje aan te geven
- De vorm is 'spannend' gemaakt door hoekverdraaiing in twee tegenover elkaar gelegen delen van het deelplan

Verschalen

Om verder te komen met het ontwerp wordt de ruimtelijke opzet van de stedenbouwkundige eerst 'verschaald' van 1 a 400 naar 1 a 200. Zie onderstaande illustratie:

Schaal 1 a 200

Een aantal overlegrondes

Ronde 1

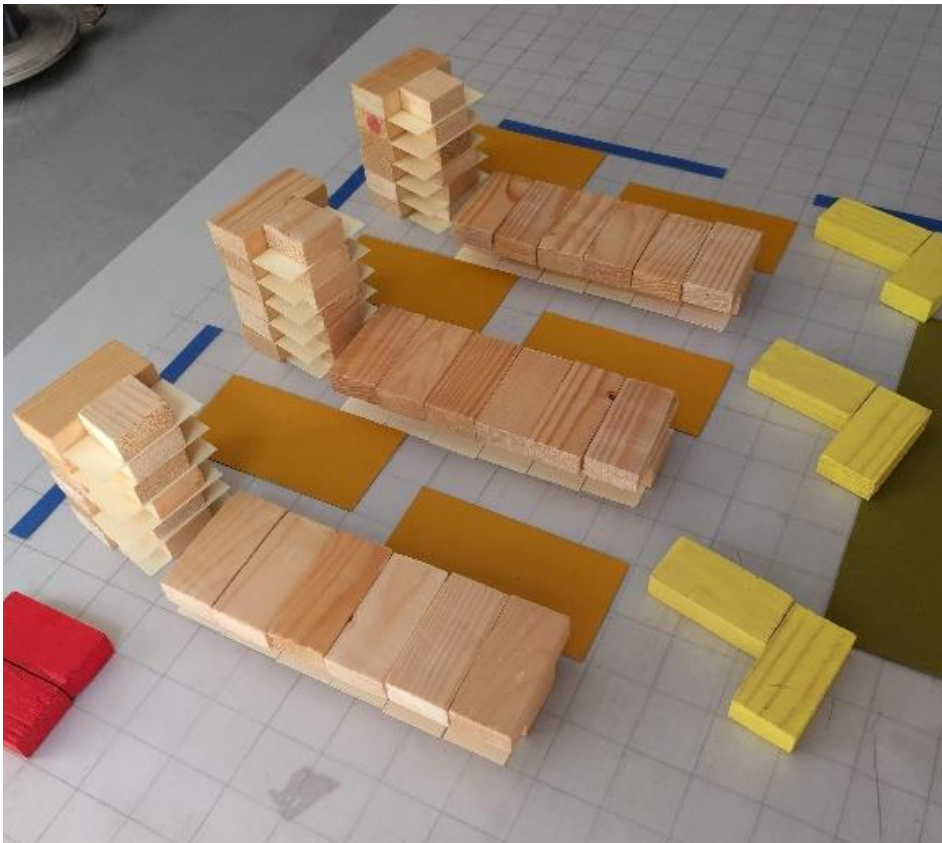
De door de architect 'verschaalde' ruimtelijke opzet van de hof wordt nu door een panel van toekomstige bewoners en de architect besproken. Daaruit volgen een aantal opmerkingen:

- De hoekverdraaiingen zouden het plan 'spannend' moeten maken, maar wat voegt deze 'spanning' toe aan de woonkwaliteit?
- De tuinen op groepsniveau zijn alle zes op het noorden georiënteerd
- Er is alleen sprake van een gemeenschappelijke tuin voor 6 woningen. Dat is een goede grootte voor een gemeenschappelijke woonkamer of keuken, maar die wordt hier niet gevraagd. Daarom kunnen de groepen groter worden, bijvoorbeeld 12 woningen. Op dit niveau zou het men wel over een gemeenschappelijk ruimte willen beschikken, maar dan alleen voor incidentele koffieochtenden, feesten of misschien een kinderopvang.
- De woningen op de hogere verdiepingen lijken er niet bij te horen

Ronde 2

De architect heeft:

- De groepen groter gemaakt: nu zijn er 3 groepen van 12 woningen.
- De groepstuinen liggen op het zuiden.
- In plaats van woningen toe te voegen op het dak van de grondgebonden woningen, zijn er nu torentjes gemaakt voorzien van een lift. Bewoners kunnen elkaar ontmoeten op de begane grond, wachtend voor de lift, en in relatie met de groepstuin.
- Groepsruimten voor koffieochtenden en kinderopvang zijn geplaatst waar bewoners hun groepstuin binnenkomen vanaf hofniveau
- Voor de hof als geheel kan worden gedacht aan moestuinen

Drie groepen van 12 woningen met voor elke groep een gemeenschappelijke ruimte. De woningen op de verdieping zijn samengevoegd tot torentjes

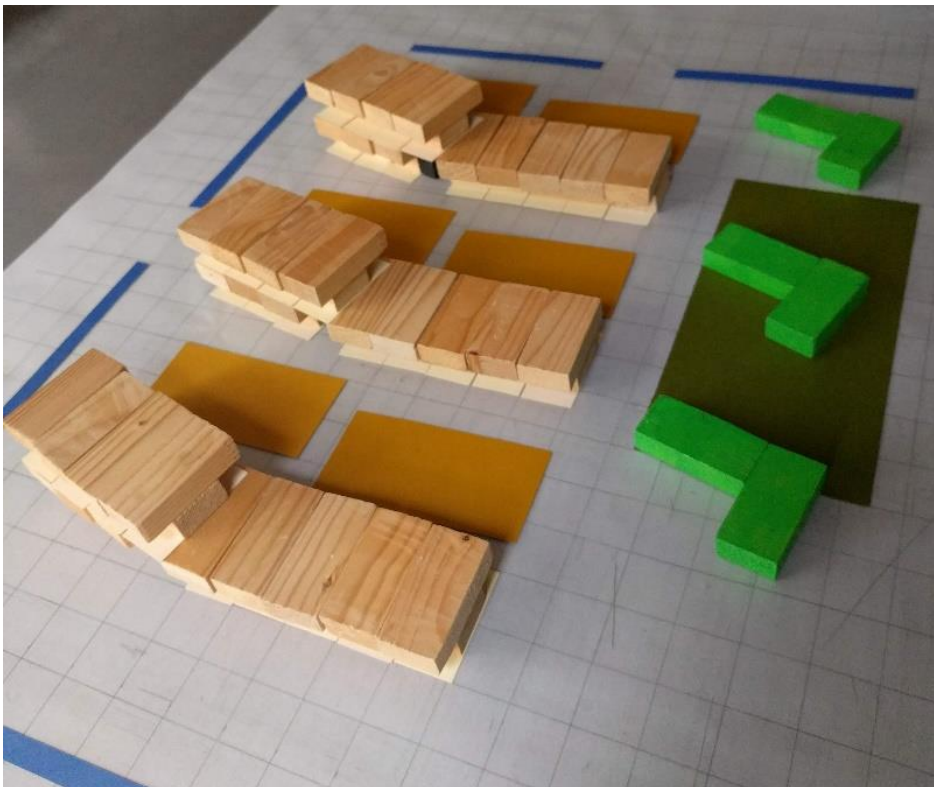
Uit de bespreking van de nieuwe ruimtelijke opzet komen de volgende aandachtspunten naar voren:

- Is het ook hier mogelijk voor 'tussendeuren' te zorgen?
- Zijn de torenwoningen geen eenzame flatjes geworden, zonder contact met de burens?
- In deze strokenverkaveling kijken de woningen aan de achterkant uit over het gemeenschappelijke gebied van een buurgroep. Hoe is het met de privacy van deze groep als relatieve buitenstaanders direct zicht hebben op hun groepsgebied?
- Waar komen de parkeerplaatsen?
- Hoe wordt het hofniveau ingericht?
- De gemeenschappelijke ruimten voor de groepen zijn bij nader inzien misschien toch niet zo nodig. Kunnen zij niet beter gebruikt worden als hofvoorzieningen. Als biljartruimte, een 'repair café' of een muziekrimte.

Ronde 3

Er zijn weer aan aantal wijzigingen doorgevoerd:

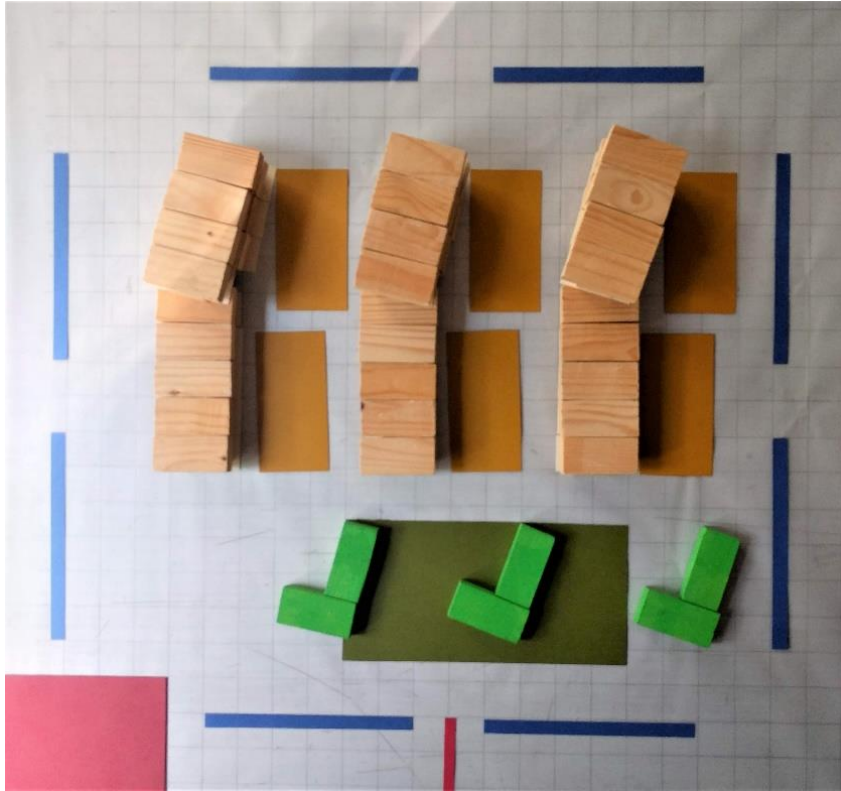
- De 'torentjes' zijn vervangen door een rijtje van 4 maisonnettes. Dit 'hoogte accent', voor de herkenbaarheid van de achtergrens van het buurtje, heeft zo wat meer 'body' gekregen.
- De rijen woningen zijn onderbroken ten behoeve van de 'tussendeuren'.
- Er kan worden geparkeerd aan de noordkant van de rijtjes: dit is de perifere ontsluiting, de centrale ontsluiting ligt aan de kant van de groepstuinen
- De (gele) groepsruimten zijn nu als (groene) hofvoorzieningen opgevat
- De hoekverdraaiingen lijken hier toch een woonkwaliteit te zijn geworden: de verdraaide bouwdelen bieden een beter zicht op de gemeenschappelijke tuinen

De torentjes zijn maisonnettes geworden. Onderbrekingen vormen tussendeuren. Meer ruimte en hofvoorzieningen. Door hoekverdraaiing beter zicht op groepstuinen

Uit de bespreking van deze nieuwe opzet kwam het volgende naar voren:

- Hoe wordt de perifere ontsluiting afgescheiden van de groepstuin? (Bijvoorbeeld om doorschietende ballen tegen te houden)
- Voor de gemeenschappelijke ruimten op hofniveau is nu een beslissing genomen: een muziekrimte voor jongeren, met een podium voor optredens, een ruimte om te biljarten met ernaast een plek voor 'jeux de boules', en een 'repaircafé' dat ook openstaat voor de buurt.
- De vraag naar moestuinen is uit beeld geraakt, maar ze worden nog steeds gevraagd

Aanbevelingen

De stedenbouwkundige zag deze hof als een soort gebergte. De bewoners vragen de architect om het project niet te voorzien van grijze gevelstenen die bedoeld zijn om naar rotsen te verwijzen. Liever zien zij verticale houten delen, die kunnen refereren aan de stammen van dennebomen op een helling.

Volgende aflevering

In de volgende aflevering zien we hoe deze *ruimtelijke opzet* door de architect is vertaald in een *definitief ontwerp*.

Design: Philip Krabbendam Beelden in dit hoofdstuk: Thomas Fell Rubio

15 Definitief ontwerp van het 'gebergte'

In dit hoofdstuk kijken we naar het definitieve ontwerp waarin de architect geprobeerd heeft de wensen van de bewoners te realiseren in het definitieve ontwerp.

Drempels, ontsluiting, wandelgangen en tussendeuren

Het 'drempelgebied' van het hele plan is aangegeven door het groen omlijste gebied in de illustratie hieronder. Dit drempelgebied heeft hier een specifieke functie gekregen, hier is namelijk het 'repaircafé' gesitueerd. Zo kunnen buitenstaanders kennis maken met de bewoners van deze hof, op basis van een praktische redenaanleiding. Zie onderstaande illustratie.

Plattegrond

Repair café

De *wandelgang* voor de gehele hof is aangegeven door de groene stippellijn. Deze loopt rond de voorzieningen voor de hele hof: rechtsbeneden op de illustratie Het muziekpaviljoen met buitenpodium, in het midden de biljartruimte met jeux de boule pleintje en linksbeneden het 'repair café'.

Een deel van deze *wandelgang* dient als *centrale ontsluiting* waar de ontsluiting van de groepen op aantakt, zie de gele stippellijnen.

Voor de groepen is hier geen *drempelgebied* gedefinieerd, omdat de groepstuinen zo overzichtelijk zijn. Maar mochten bewoners daar achteraf prijs op stellen, zo'n drempel is altijd nog later in te richten.

De *ontsluiting van de groepen* kan tevens dienst doen als *wandelgang* op dit schaalniveau, terwijl ook de woningen erdoor ontsloten worden.

Naast de voordeuren van de woningen is weer ruimte om kleine bij de woning behorende *drempelgebiedjes* in te richten.

Verder zijn de woningen ook vanaf de andere kant ontsloten, door de 'perifere ontsluiting' aangegeven door de blauwe stippellijn. Dit is de kant van de bergingen en de parkeerplaatsen.

Deze *perifere ontsluiting*, die bedoeld is voor autoverkeer, takt af van de *centrale ontsluiting van de hof*. Hier treffen we dus niet alleen voetgangers en fietsers aan maar ook auto's.

Er zijn *tussendeuren* tussen de groepen, aangegeven door de gele ruiten. Voor de hof als geheel is er slechts een *tussendeur*, omdat dit plan maar aan één kant aan een ander plan grenst. Zie groene ruit.

Openbare privérúimten

Er zijn in het plan een aantal openbare privérúimten opgenomen in de vorm van bankjes en lage muurtjes die zijn opgesteld langs de 'wandelgangen'.

Impliciete situationele en instrumentele kwaliteiten

Zoals we eerder hebben gezien kan een instrument impliciete situationele elementen bevatten. Zoals de keukens in het vorige plan, die werden voorzien van blauwe en rode tegels, als *situationele verwijzing* naar het water en het vuur dat bij de keuken hoort.

Het omgekeerde is ook mogelijk, een situatie kan ook *impliciete instrumentele elementen* bevatten. Zo bevat een situationele woonkamer allerlei instrumentele elementen, zoals looproutes, lichtschakelaars, deuren en ramen die open en dicht kunnen... alles waar we gebruik van maken om ons in situationeel opzicht prettig te voelen.

Zo kunnen ook de paden in een tuin, of de ontsluiting van woningen impliciet instrumenteel blijven, in een omgeving die in de eerste plaats situationeel is, waar de beleving voorop staat.

Gezicht op de groepstuin. Links de individuele woningen met bankjes en planten als 'drempelgebiedjes'

Situationele kwaliteiten

Wat het eerste opvalt zijn de witte daken, die deze kleur hebben gekregen om te verwijzen naar de besneeuwde toppen van een denkbeeldig 'gebergte'. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de wens van de stedenbouwkundige. De gevels zijn van hout zodat zij kunnen verwijzen naar de stammen van dennebomen. Daarnaast kunnen alle door bewoners ingerichte buitenruimten ook situationeel worden genoemd, daar het ook hier om de beleving gaat.

De toegangen tot de groepen en de woningen zijn een voorbeeld van impliciete instrumentele kwaliteiten. Immers, de groepstuinen zijn door de bewoners ingericht met de nadruk op de beleving, en zijn dus 'situationeel' te noemen, terwijl de *drempelgebiedjes* bij de voordeuren ook een situationeel karakter dragen. Zo is de instrumentele kwaliteit van de ontsluiting hier ondergeschikt geworden aan het situationele karakter van de omgeving en dus impliciet geworden.

Hetzelfde geldt voor de 'shared space' die een situationeel karakter heeft gekregen. Het idee is dat de nadruk op verblijven en beleven de instrumentele doelgerichtheid en 'vaart' uit deze ontsluiting kan halen.

Shared Space

Het muziekpaviljoen met buiten podium, de biljartruimte en het jeux de boule pleintje kunnen situationeel worden opgevat, terwijl het 'repair café' een instrumenteel karakter heeft.

Muziekpaviljoen

Jeux de boule met op de achtergrond de biljartruimte

De bewonersgroep had de architect in de laatste bijeenkomst nog gevraagd de moestuin niet te vergeten. Hiervoor heeft de architect ruimte kunnen maken door het project wat naar het noorden op te schuiven. Daardoor ontstond er ruimte aan de zuidkant, aan de rechterkant van de plattegrond. Ruimte ook voor een speeleilandje voor opgroeiende kinderen waar zij hutten kunnen bouwen en een kampvuur stoken. Er was ook ruimte ontstaan voor een klein haventje, voor de roeibootjes, of zelfgemaakte vloten, waarmee zij naar het eilandje kunnen varen. (Aan de andere kant van de moestuinen, om de afstand wat te vergroten en de 'oversteek' wat avontuurlijker te maken)

Het haventje en het speeleiland kunnen we situationeel noemen, het gaat hier immers om de beleving, maar de moestuinen zijn strikt genomen instrumenteel. Maar aangezien bewoners hier voor hun plezier aan het tuinieren zijn, waarbij zij de opbrengst minder belangrijk vinden, kan misschien toch van een situationele voorziening worden gesproken.

We zouden ons af kunnen vragen welke ruimtelijke kwaliteiten het situationele karakter van genoemde voorzieningen zouden kunnen ondersteunen. Maar is dat altijd nodig?

Moestuinen

Speeleiland

Raamwerk

Delen van de gebouwde omgeving kunnen worden gereserveerd voor bewonersgroep om er hun eigen stempel op te kunnen drukken. In dit geval lijkt dat niet nodig omdat de verschillende invullingen van de groepstuinen al een duidelijk verschil aangeven tussen de bewoners van de drie gebouwen. Wat niet wegneemt dat het mogelijk is als groepen erom vragen. Daarom zijn in dit geval de gevels van de galerijen geschilderd in een door de bewoners gekozen kleur.

Deze groep heeft gekozen voor rode gevel langs de galerij.

De verschillen tussen de individuele woningen kunnen nu niet meer worden onderstreept door een individuele gevelbehandeling, maar toch kunnen bewoners hun stempel drukken op de eigen plek door middel van de individuele drempelgebiedjes, die hun karakter ontleen aan wat zij bij de voordeur plaatsen. Zoals een bankje, planten of speelgoed.

Instrumentele kwaliteiten

Dit geldt zowel voor de bergingen die in de beganegrondwoningen zijn opgenomen als voor het repaircafe. Daarom vragen deze gevels om een instrumentele gevelbehandeling. In dit geval is gekozen voor industriële beplating van watervast verlijmd triplex.

Instrumentele bergingen, in de gevel tot uitdrukking gebracht door middel van watervast verlijmd triplex, aan de kant van de perifere ontsluiting

16 Terugblik

In dit hoofdstuk kijken we terug naar de verschillende ontwerpen om in herinnering te brengen wat de invloed van toekomstige bewoners is geweest bij de ontwikkeling van de 'basisstructuur' tot een 'ruimtelijke opzet'.

Daarnaast zien we, ook weer per ontwerp, overwegingen en beslissingen ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteiten, die in de uitwerking zijn ontstaan, en die soms in andere ontwerpen terugkomen.

Iteratief ontwerpproces dankzij 'Veld en Volume'

Wat opvalt bij deze ontwerpmethode is dat ingrijpende beslissingen, over aantallen, voorzieningen, woningdifferentiatie en de wijze van stapelen, al in een vroeg stadium kunnen worden genomen. Dit in een proces waarin ook nieuwe eisen experimenterend en zoekend, iteratief, kunnen ontstaan. Hiermee wordt voorkomen dat een ontwerp achteraf nog op belangrijke punten moet worden aangepast.

Architectonische uitwerking

Bij de beschrijving van de zes ontwerpen konden de beoogde kwaliteiten, die kunnen uitnodigen tot betrokkenheid van bewoners, op een aantal manieren belicht worden. Zo zagen we verschillende voorbeelden van 'centrale en perifere ontsluitingen', 'drempels' (of 'geen drempels'), 'wandelingen', 'tussendeuren' en 'openbare privéruimten'. Daarnaast werd het onderscheid tussen 'situationele' en 'instrumentele kwaliteiten' gedemonstreerd, waarbij aandacht werd besteed aan de mogelijkheden van een 'raamwerk' en aan de betekenis van 'impliciete situationele en instrumentele kwaliteiten'.

Frans dorpspleintje

Ontstaan in het iteratieve proces met bewoners

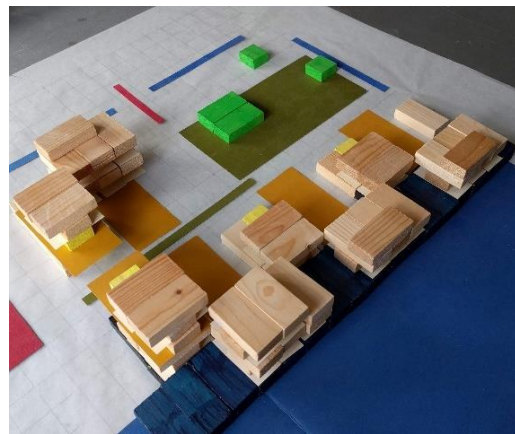
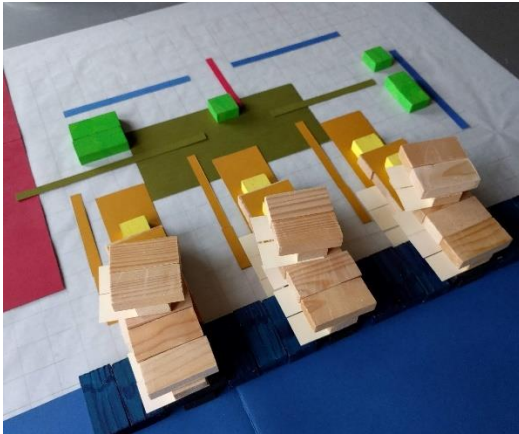
- Groepswoningen
- Stadslandbouw
- Algemene voorziening voor de hof (werkplaats groenteverwerking, restaurant, winkel)
- Weglaten van een groepstuin: huishoudens direct verbonden met hofniveau
- Associatie met Frans dorpspleintje
- Geveltuinen

Ontstaan in architectonische uitwerking

- Het realiseren van de associatie met het Frans dorpspleintje, niet door imitatie maar door impliciete verwijzingen
- Geen drempelgebied nodig, voor representatie van het betreffende schaalniveau en voor zicht op hoger schaalniveau, bij open, overzichtelijke tuin
- Onderscheid situationele en instrumentele kwaliteiten
- Toepassing raamwerk

Kunstfabriek

Ontstaan in iteratief proces met bewoners

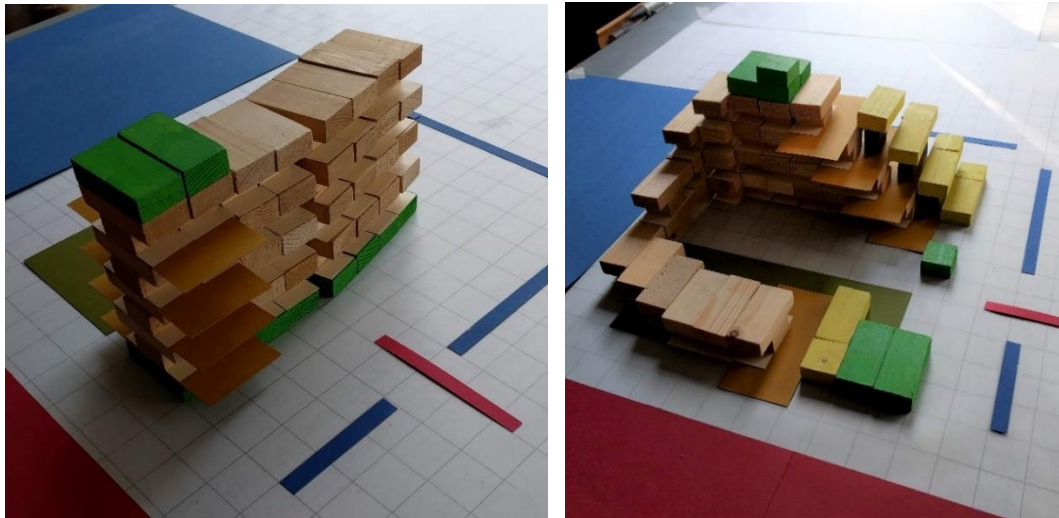
- Associatie fabriek
- Ateliers onder woningen
- Algemene ruimte wordt nu ruimte voor tentoonstellingen en lezingen
- Als je 'op afspraak' van een voorziening gebruik maakt hoeft deze niet 'in de loop' te liggen
- Contrast tussen tuin en 'fabriek'

Ontstaan in architectonische uitwerking

- Contrast tuin en 'fabriek' tot uitdrukking gebracht door organische vormgeving van de tuin
- Helofytenfilter
- Fruitbomen
- Boomhut en kampvuur voor kinderen

Kindvriendelijke hoogbouw

Ontstaan in iteratief proces met bewoners

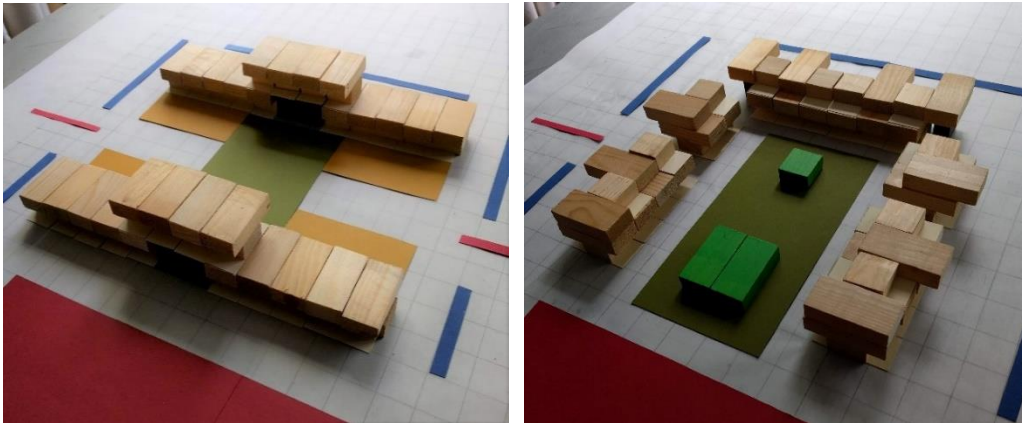
- Besloten tuin
- Betere ontsluiting, zodat voorzieningen 'in de loop' liggen
- Associatie met spelen en circus
- En ruimte voor een sterrenwacht en voor scheikundige en natuurkundige proefjes

Ontstaan in architectonische uitwerking

- Associatie met spelen en circus door muziektent
- Als 'raamwerk' voor project als geheel kunnen de gevels worden gebruikt, ook als deze geen algemene functies bevatten, en zelfs als zij een instrumentele betekenis hebben, zoals hier een observatorium en lokalen voor scheikundige en natuurkundige proefjes.

Hôtel

Ontstaan in iteratief proces met bewoners

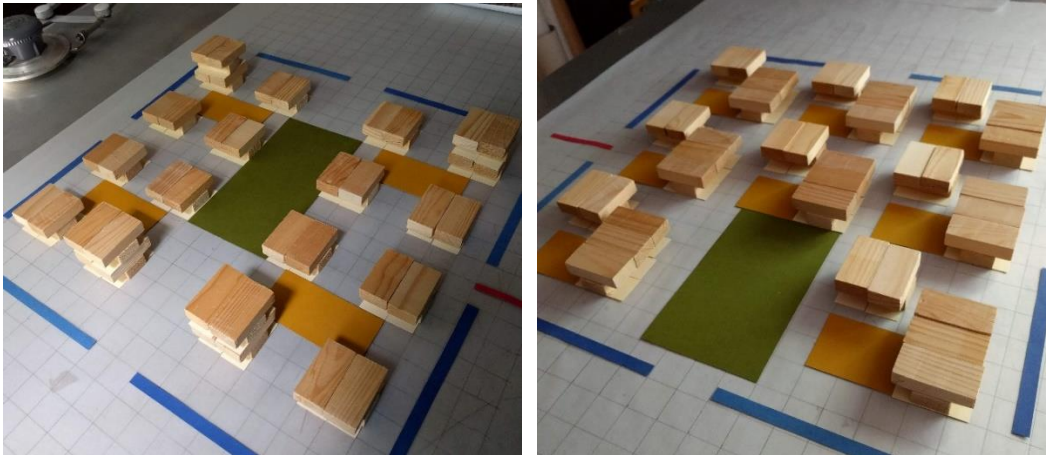
- Oriëntatie tuinen op de zon verbeterd
- Associatie met de typologie van 'hôtel' of 'stadspaleis'
- Nieuwe opvatting over betekenis van de tuin, van 'schoonheid' naar belevingswaarde
- Nieuwe betekenis van 'representatie': van 'indruk maken' naar contact door 'drempelgebied'
- Functionaliteit hoeft niet te betekenen 'rommelig'

Ontstaan in de architectonische uitwerking

- Wandelgang ook te gebruiken voor flaneren
- Functioneel hoeft niet rommelig of informeel te zijn zoals achterkant of schuurtje, maar het is niet altijd te vermijden, zoals bij de tuinberging
- Impliciete situationele kwaliteiten (keukens en bergingen)

Bonbondoos

Ontstaan in iteratief proces met bewoners

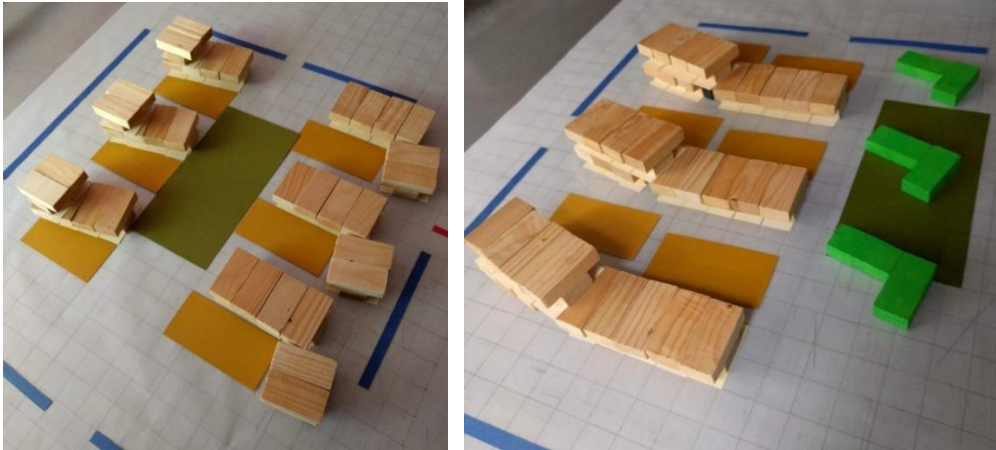
- Kleinschaligheid die nadruk op groep versterkt
- Een grid structuur blijkt hier goed te voldoen hoewel de sociaal-ruimtelijke structuur die van een boom is
- Openheid gridstructuur kan 'tussendeur' naar naastgelegen hof overbodig maken.

Ontstaan in architectonische uitwerking

- Dat functioneel niet rommelig hoeft te zijn komt ook hier duidelijk naar voren
- Niet alleen een groepstuin, maar ook een speeltuin voor de hof of zelfs een woonkamer kan door overzichtelijkheid te zijn een drempelgebied overbodig maken
- 'Raamwerk' kan ontbreken als een bepaald schaalniveau (zoals een groepstuin) dat het stempel van de bewoners draagt, direct verbonden is met, en verwijst naar, het bijbehorende lagere schaalniveaus (de woningen van de groep)
- Verschillende uitwerking impliciete situationele kwaliteiten bij keuken en berging

Gebergte

Ontstaan in iteratief proces met bewoners

- Bezonnning tuinen verbeterd
- Groepstuinen samengevoegd
- Groepsvoorzieningen naar hofniveau getild
- Associatie met bergen door een gevelbekleding van verticale houten delen die refereren aan de stammen van dennebomen

Ontstaan in architectonische uitwerking

- Associatie met gebergte (suggestie stedenbouwkundige) gewekt door de dakvorm, de kleur van het dak (als sneeuw)
- Impliciete instrumentele kwaliteiten in situationele omgeving: bij de 'shared space' (om de nadruk op de instrumentele betekenis te verminderen voor de veiligheid) en bij de ontsluiting (de galerij) van de woningen (ten behoeve van een 'raamwerk')
- Toegevoegd door architect: speeleiland en haventje
- Een instrumentele ontmoetingsplek die als drempel kan werken: het 'repair café'

Beelden: Thijmen van Klaveren

18 Met het oog op de toekomst

Doordat in de voorbeelden gewerkt is met tastbare middelen, houten blokjes en kartonnen kaartjes, zou de gepresenteerde ontwerpmethode met recht ambachtelijk genoemd kunnen worden. De tastbaarheid is een voordeel als het gaat om het contact met toekomstige bewoners omdat een 'basisstructuur' en een 'ruimtelijke opzet' van alle kanten bekeken kunnen worden, waarbij voorzieningen of de wijze van stapelen makkelijk te veranderen zijn, en dat kan de ideevorming ten goede komen.

Dankzij de tastbaarheid kunnen deelnemers kunnen ook, in werkgroepjes, zelf aan de slag gaan met het vormen van een 'basisstructuur' en met het omvormen hiervan in een 'ruimtelijke opzet' die moet passen in een gegeven situatie. Hierbij kunnen zij terugkoppelen naar de begineisen, die ten grondslag liggen aan de 'basis structuur'. Door heen en weer te gaan tussen deze begineisen en de consequenties daarvan voor de 'ruimtelijke opzet', kunnen de deelnemers, de toekomstige bewoners, hun begineisen naar waarde schatten en mogelijk aanpassen.

Toch hoeft het hier niet bij te blijven.

Inzet smart technology

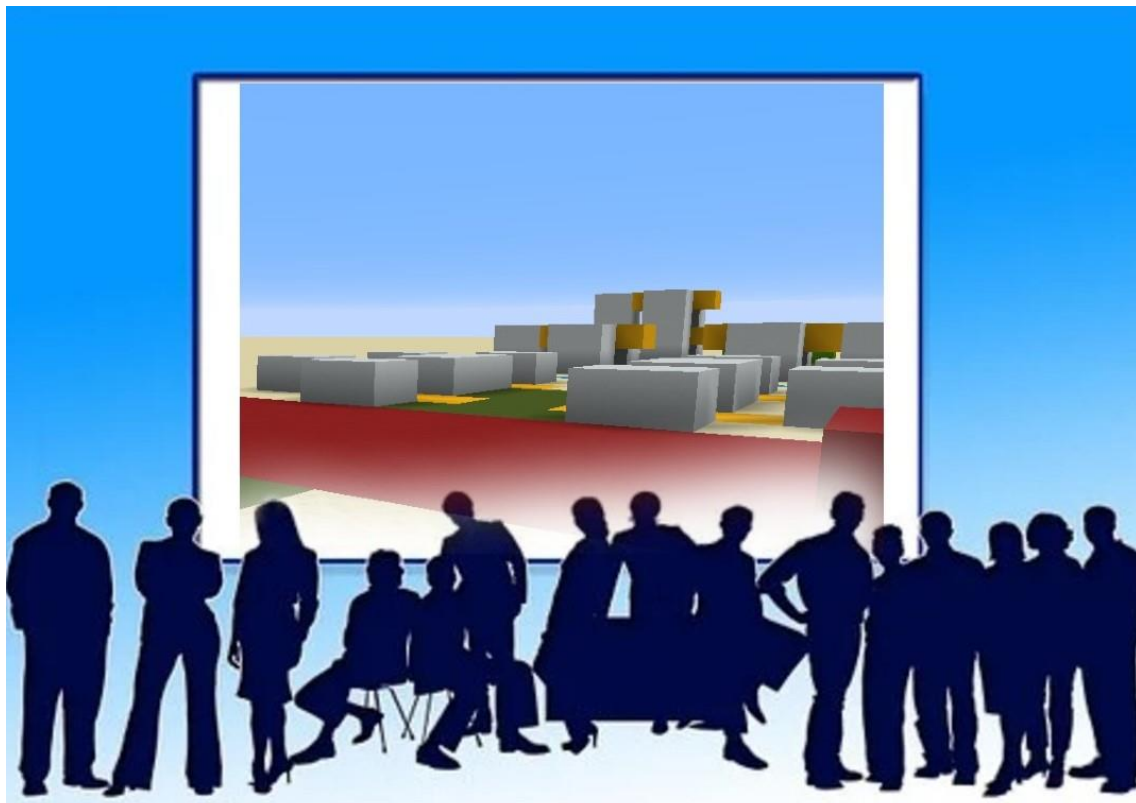
Ambachtelijkheid kan een voordeel zijn, en de betrokkenheid van de deelnemers vergroten, maar automatisering zou ook voordelen kunnen bieden, vooral bij grotere en meer gecompliceerde opgaven.

Nu lijkt de methode systematisch genoeg om te worden vertaald in een computerprogramma 'basisstructuren' genereert op grond van de bekende variabelen:

- Aantal bewoners, of huishoudens, per schaalniveaus
- Voorzieningen per schaalniveau met de daarvoor benodigde oppervlakten
- Stapelinstructies.

Moeilijker zal het zijn om de computer zo te programmeren dat deze een 'basisstructuur' kan omvormen tot 'ruimtelijke opzet' binnen de grenzen van een bestemmingsplan. Mogelijk kan de computer een of meer uitkomsten presenteren.

Net als bij de ambachtelijke versie van de methode zouden bewoners en ontwerpers deze structuren in een iteratief proces kunnen ontwikkelen.

Extra mogelijkheden

De computerversie van de methode zou kunnen worden uitgebreid met de mogelijkheid om te variëren met traveebreedten, om plattegronden voor te stellen, of ontsluitingsprincipes, of om duurzaamheidsaspecten mee te wegen (opwekking van zonneënergie)

Research by design

Op deze manier kan de geautomatiseerde versie van 'Veld en Volume' ook worden ingezet voor 'ontwerpend onderzoek'. Onderzoek naar de mogelijkheden van verschillende programma's op een bepaalde locatie.

Copyright: Philip Krabbendam Maart 2021